RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Andra Kammaren. N:o 31.

Onsdagen den 18 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret; och fortsattes nu öfverläggningen öfver utskottets under *punkten 21* i berörda utlåtande gjorda hemställan. Därvid lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till:

Herr Svensson i Skyllberg, som yttrade: Herr talman, mina herrar! På samma gång jag vill medgifva, att de formellt bästa skälen ligga på deras sida, som yrka, att ersättning till de värnpliktiga icke bör utgå, anser jag dock, att de öfvervägande klokhets- och billighetsskälen äro på reservanternas sida. Jag förordar därför deras förslag och yrkar bifall till detsamma.

Skulle man draga ut konsekvenserna af de förstnämndes yrkande och säga, att staten icke bör köpa de värnpliktiges tid, utan att den värnpliktige medborgaren är skyldig att utan vidare ersättning offra den tid under fanorna, som landet tager i anspråk, skulle konsekvensen blifva, att alls icke någon ersättning borde utgå. Nu har man — och det på goda skäl — frångått denna måhända principiellt riktiga ståndpunkt, i det man lämnar bidrag af 20 öre. När man så gjort, synes det mig, att man bör taga steget fullt ut och lämna ett bidrag, som något så när motsvarar de kontanta uppoffringar, som den värnpliktige får göra utöfver hvad kronan består. 20 öre är alldeles för litet, och 50 öre, som reservanterna föreslagit, är icke någon hög summa. Jag vet af erfarenhet, att det väcker bekymmer i många fattiga hem, då den värnpliktige skall utrustas för att fara till lägerplatsen. Och vi skola göra hvad på oss ankommer, för att den kostnadssumma han måste hafva med sig icke må blifva så stor, att den tanken faller honom in: »vore det icke skäl att öka på så mycket, att det räcker till en amerikabiljett?» Det är nog så, att rätt många af dem, som emigrera, endast tänka fara öfver på någon

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

tid och komma hem igen. Men vi veta af erfarenhet, att flertalet af dem, som emigrera, äro för alltid förlorade för gamla Sverige. Här är det ett tillfälle för oss, som önska förbättring af försvaret, att ställa så till, att de medellösa så mycket som möjligt befrias från särskild tunga, och att tyngden af kostnaderna lägges, där den bästa förmågan att bära den finnes. Låtom oss icke försumma detta tillfälle att visa med handling, att vi verkligen menat hvad vi förut i ord uttalat.

Här har talats om, att vi måste spara. Ja, det måste vi göra, och vi hafva många tillfällen att göra det. Jag vill påpeka ett, som undgått mångas uppmärksamhet. Nu uttages till öfningarna ett stort antal icke-vapenföra. De uttagas i så stort antal, att många militärer sagt: »vi veta icke, hvad vi skola göra med dem, huru vi skola använda dem.» Om nu kassationen blefve större och endast så pass många uttoges, att det funnes lämplig användning för dem, skulle en afsevärd besparing uppstå. Det blefve icke någon viss klass, som finge nytta af detta. Ty att afgöra, hvilka som skulle uttagas, tillkomme våra militärläkare. Och då det ankommer på deras omdöme och deras heder, veta vi, att saken hvilar i goda händer.

Jag hyser den förhoppningen, att, om vi höja detta omkostnadsbidrag till de värnpliktige och vi därigenom i någon mån äfven fördyra omkostnaderna för vapenöfningarna, kunna vi väl med mera fog fordra, att alla vederbörande skola göra sitt bästa för att till nytta för landet använda den såväl för de värnpliktige själfva som för landet dyrbara tiden. Och jag sluter mig till alla dem, som uttalat den förhoppningen, att alla vederbörande måtte göra hvad på dem ankommer för att hos våra unga officerare inskärpa, att de värnpliktige böra blifva humant, rättvist och välvilligt behandlade, så att icke för behandlingssättets skull någon emigration må förefinnas.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Häruti instämde herrar *Haxén, Gustafsson* i Sjögesta, *Berggren* och *Olsson* i Heden.

Herr Nordström i Höglunda: Jag kan icke annat än beklaga det resultat, hvartill utskottet kommit. Det har mycket talats om, att man skall hushålla, och det är ju rätt, men man bör också hushålla med förstånd. Jag tror icke, att det är någon klok hushållning att sila mygg och svälja kameler. Man vill förneka, att dessa 30 öre hafva något inflytande på utvandringen. Det kunna de säga, som icke hafva några ekonomiska bekymmer, men det ställer sig litet annorlunda för den stora massan af folket, som lefver för dagen och letar efter bröd för morgondagen; för dem spelar det icke någon oväsentlig roll.

I förbigående kan jag icke underlåta att påminna om, hvad dåvarande chefen för landtförsvarsdepartementet vid 1892 års urtima riksdag yttrade här i kammaren, då det var fråga om de 90 dagarna. Han varnade kammaren för att påtruga nationen en institution, som icke ingick i det allmänna folkmedvetandet. Han påvisade vanskligheten af ett arméförslag, som vore grundadt på värfvad stam och

beväring. Han varnade för att öfversålla landet med militärkaserner, som skulle kosta staten ett trettiotal miljoner. Till sist bönföll han på det bevekligaste, att kammaren måtte antaga det då föreliggande förslaget, grundadt på 90 dagars vapenöfning med bibehållande af indelningsverket. Han försäkrade, att om kammaren antoge detta förslag, skulle landets självständighet vara tryggad.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

Detta hindrade emellertid icke samme man att år 1901 såsom chef för generalstaben inför Kungl. Maj:t framlägga ett förslag, hvarpå den sedermera vid samma års riksdag antagna härordning grundade sig. Man fick vid denna riksdag höra många blomstermålningar, hvilken förträfflig uppfostran våra söner skulle få, och att det vore en skyldighet för hvar och en att underkasta sig denna vapenöfning för den undervisning, som man där skulle erhålla. Ja, mine herrar, det kan allt vara olika meningar om denna uppfostringsmetod. För min del har jag icke några öfverdrifna förhoppningar i detta afseende.

Det är ju så, att vi i tidningarna litet emellanåt få läsa om militära skandaler från ofvan och allt ned igenom, och detta är väl ändå icke något, som är ägnadt att stärka vare sig vårt försvar eller vår fosterlandskärlek. Man vill förneka, att denna 30-öring har något inflytande på emigrationen, men jag upprepar: det kan den säga, som sitter i ekonomiskt oberoende, men icke de, som befinna sig i trånga omständigheter. Jag känner, huru det är. Jag vet visserligen, att denna emigration icke skulle vara sådan, om där icke funnes större resurser till ekonomiskt oberoende där ute, men man måste räkna med denna faktor. Då det nu så förhåller sig, böra vi väl icke genom en ovis lagstiftning ställa så till, att vi drifva blomman af vår ungdom i landsflykt. Vi veta väl, att våra söner äro välkomna på andra sidan af Atlanten. Presidenten Roosewelt har ju själf yttrat, att af invandrarne finnes det inga, som äro mera välkomna än skandinaverna och af dessa inga mera än svenskarna. Han har såsom en praktisk amerikanare värderat hvarje svensk invandrare till 5,000 dollars, och det är ju en ansenlig summa, men om vi reducera denna summa dollars till kronor, så blir det i alla fall en högst betydande summa. Vid sådant förhållande kan det väl sättas i fråga, huruvida det icke vore en bättre hushållning att offra den nu ifrågavarande miljonen i stället för så många tiotal miljoner.

Det är visadt, att emigrationen under de senare åren högst betydligt ökats, så att under förra året var de emigrerandes antal 30,000, men däri är icke inberäknadt det antal, som utvandrat öfver Norge, ty därom finnas icke några anteckningar, men antagligen äro de icke så få. Man vet äfven, att sedan år 1901 hafva äfven norrlänningarna börjat att emigrera, som vanligen sker öfver Norge, och år 1902 gaf Kungl. Maj:t mer än 5,000 värnpliktige tillstånd att emigrera. Om vi värdera hvar och en af dessa till 5,000 kronor, så komma vi upp till 25 miljoner kronor eller ungefär den summa, som vårt folkskoleväsen kostar staten och kommunerna, och det är mera än den miljon, hvarom det nu är fråga. Är det verkligen en klok hushållning att lagstifta på det sättet? Jag för min del kan icke tro det.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

Det är icke alls några ligapojkar, som vi blifva af med; dem få vi nog behålla, utan det är blomman af vårt lands ungdom, dem som skulle sprida välsignelse, välmåga och trefnad öfver landet, dem skicka vi i väg, men hafva vi råd att afstå från dem?

Man har velat förneka, att dessa 30 öre hafva något inflytande, men den, som har något umgåtts med folket ute i bygderna, vet, huru det verkligen förhåller sig. Jag skall be att få uppläsa några rader från en person, en f. d. indelt soldat, som genom sparsamhet och flit lyckats förvärfva sig ett litet hemman. Jag hjälpte denne man att få en sank mark torrlagd för att göra den odlingsbar. För detta ändamål insände han för ett år sedan ansökan om beviljande af ett lån från odlingslånefonden, men han har icke hört något däraf, och nu ber han mig att höra efter, huru det förhåller sig. Sedan han redogjort för detta, kommer han till följande resonemang:

»Jag är hårdt ansatt af missmod, och värst af allt är, att mina pojkar lämna mig ensam. De liksom alla andra skola söka sin utkomst i annat land. Detta är hårdt för oss fattiga, sträfsamma föräldrar, som hafva 6 duktiga pojkar och ett hemman, som hade kunnat både kläda och föda oss alla. Nu skola emellertid tre resa till Amerika, de bästa och största förstås, och de måste hafva med sig 900 kronor kontanta penningar utom allt annat som behöfs. Framtiden synes således dyster; men då jag jämför detta med hvad det skulle kostat att utrusta dem till snart förestående vapenöfning, som troligen framdeles kommer att utsträckas till 365 dagar, så blefve det en ännu större förlust. En krona per dag under exercistiden behöfs nog, den ena dagen mer och den andra mindre. Nog af, alla borde inse och erkänna, att det nu är illa ställdt, och värre blir det nog. Jordbruket synes öfverflödigt, men stora nya kaserner och stora fattighus uppföras; det blir till slut för de mindre bemedlade en omöjlighet att slå sig igenom.»

Detta är icke något enstaka uttalande af en enskild person, ty sådant är det allmänna tänkesättet inom den ort jag tillhör. Jag tror icke, att det kan vara klokt att på detta sätt afstå kärnan af vår ungdom. Jag har skaffat mig några siffror, som visa, huru det ställer sig med denna utvandring. Jag vill först påminna därom, att inom de båda vestgötalänen uteblef närmare hälften af de värnepliktige vid förlidet års inskrifningsförrättningar. Samma lärer förhållandet vara vid årets inskrifningar. Inom andra delar af landet har visserligen icke antalet varit så stort, men om jag nu uppläser följande siffror, som jag erhållit i kungl. landtförsvarsdepartementet, så torde dessa vara tillräckligt karakteriserande. Under åren 1900—1902 blifva de respektive siffrorna: inskrifningsskyldige 67,528—70,249—63,752. Frånvarande från inskrifningsförrättning utan laga förfall: 14,694, 14,068, 16,198, således öfver 2,000 flera under det sista året. Vid inskrifningsförrättning närvarande: 46,087, 48,258, 39,175. Jag ber att få påpeka, att det är mera än 9,000 mindre 1902 än 1901. Inskrifna till vapenöfning eller annan tjänstgöring: 32,882—35,068—30,735. Följaktligen mera än 4,000 färre under 1902 än under 1901.

Vill man då verkligen säga, att icke denna 30-öring spelar någon roll?

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

Man har velat sammankoppla denna fråga med en annan viktig fråga och man har velat påstå, att genom att antaga 1901 års härordning vi skulle komma lättare ifrån denna fråga. Nej, mine herrar, enligt min tanke är det tvärtom. Nu är rösträttsfrågan akut och den kan icke bortvisas, ty nu finnes ett verkligt skäl, hvarför dessa värnpliktige också böra hafva ett ord med i laget, om man vill vara rättvis. Kanske det kommer därhän, att vi i ett ögonblick lika obevakadt eller lika obetänksamt som 1901, då vi antogo en ny värnpliktslag och ny härordning, få ett lika öfverraskande resultat, när denna fråga skall afgöras. Jag tror, att detta är en sak, som borde vara att tänka på, och det är, mine herrar, ingen leksak. Man måste tänka på, hvad de unga känna, och man kan icke behandla dem huru godtyckligt som helst. Man säger, att de skola få en så utmärkt utbildning, och man berömmer det sätt, hvarpå man därvid går tillväga. Ja, mine herrar, det är olika meningar om den saken. Eller hvarom vittna dessa allt oftare återkommande militärskandaler, begynnande i de högsta tjänstegraderna och fortlöpande hela rangskalan utför? Jag vill endast erinra om det sista uttrycket af detta uppfostringsväsende. Det är icke många veckor sedan, som vi hade en riksskandal på folkets hus, där ett antal ynglingar, som tillhörde Stockholms garnison och blifvit permitterade, infunno sig för att åhöra ett föredrag, som predikade rent af revolution. Man frågar sig: hvar uppehöll sig och hvarmed sysselsatte sig befälet? Det är bedröfligt och beklagligt. Är det på detta sätt, som den så mycket beprisade uppfostringsmetoden skall tillämpas? Man får då icke undra på, om den stilla och laglydiga landtbefolkningen flyr sådana uppfostringsanstalter och söker sig ett bättre hem i främmande land.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Herr Persson i Tällberg: Jag medgifver gärna, att de värnpliktiga icke böra hafva aflöning i verklig bemärkelse under öfnings- eller utbildningstiden. Men det kan dock icke förnekas, att med den ringa aflöning, som de nu få under rekryttiden, denna blir en verklig uppoffring icke blott för de värnpliktige själfva, utan äfven för deras närmaste anhöriga. Herr Lindblad tycktes visserligen icke hafva haft någon känning af eller hafva hört något om det missnöje, som råder i landet i detta afseende. Då får jag säga, att han varit i en mycket lycklig ställning. Men saken kan nog också rätt mycket bero på, i hvilka kretsar man rör sig, och den kan också bero på, huru pass mycket förmågan att uppfatta, hvad som rör sig bland folkets djupa lager, är utvecklad.

Han ville se frågan i dagen af sparsamhetens sällsynta dygd. Ja, mina herrar, vi kunna verkligen spara en million genom att bifalla utskottets föreliggande förslag, men huruvida vi därigenom stärka vårt försvar, blir en annan fråga. Det kan icke förnekas, hvad många talare sagt, att detta är en bidragande orsak till, att så många värnpliktige vända fäderneslandet ryggen. Det är för dem en kännbar uppoffring att hålla sig borta så länge, och hvad som verkar ännu värre är, att de icke äro blinda för hvad vi göra här. Vi höja aflöningen för befäl och underbefäl, och försvarsbudgeten stiger i höjden. Men aflöningen

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

till de värnpliktige, *den* har *sänkts*, och det kan icke förvåna någon, om de icke kunna känna någon tillfredsställelse i det afseendet.

Här har i dag talats så vackert om god utbildning, bra mat och human behandling, att man rent af blifvit rörd. Ja, låtom oss handla så, att vi icke förlora de personer, som skola utgöra vårt försvar i farans stund. I likhet med herr Hans Andersson vill icke heller jag, att vi skola köpa fosterlandskärleken, och jag vill tillägga, att vi behöfva icke köpa sådan, ty den finnes förut. Men låtom oss, mina herrar, handla så, att vi icke döda den fosterlandskärlek, som finnes.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Olsson i See: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få understryka, att det är högst önskligt, att de värnpliktiges aflöning höjes. Det har nu sagts, att det är deras plikt att uppoffra sig. Ja, det vill jag icke förneka, men hvarför tillämpar man då icke den satsen öfver hela linien? Då det är fråga om aflöningar åt befäl och öfverordnade, talas aldrig ett ord om, att de böra uppoffra sig, utan dem skall man gifva så mycket som möjligt, men då det är fråga om de små i samhället, som under många år få underkasta sig stora försakelser i fosterlandets tjänst, om dem säger man, att de, de måste uppoffra sig.

Det har blifvit sagdt, att man icke skall köpa fosterlandskärlek. Ja, det kan vara sant, det kan jag vara med om. Men hvad är det fråga om att köpa hos de öfverordnade, hos befälet? Jo, man säger: vi måste aflöna dem bra för att få de bästa gåfvorna. Där kan man alltså köpa gåfvorna. Hvad är det nu, som vi söka hos de värnpliktige? Jo, det är hufvudsakligen fosterlandskärlek. Den skall drifva dem framåt till fosterlandets försvar. Men, säges det, fosterlandskärleken hos de värnpliktige, den får icke köpas.

Det har nu äfven sagts, att de underordnade med förtroende böra blicka upp till sina öfverordnade. Men, mina herrar, det är icke så godt att stå och blicka upp med förtroende till en, som har en 20 kronor eller så där bortåt om dagen, då man själf icke har mer än 20 öre. För att de olika samhällsklasserna skola ha förtroende för hvarandra, för att de sålunda skola äga den sanna fosterlandskärleken, fordras, att de sociala olikheterna dem emellan någorlunda utjämnas, så att icke någon sådan skilnad som här, på 20 kronor och 20 öre, förefinnes.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Sterner: Herr talman, mina herrar! Det finnes ett gammalt latinskt ordspråk, som heter: Ubi patria, ibi bene, där mitt fosterland är, där är mig godt att vara; och det var en tid, då vi tillämpade detta ordspråk. Men nya tider ha kommit, och det heter numera: Ubi bene, ibi patria, där det är mig godt att vara, där är mitt fosterland. En ny tid har brutit in, och mot tidsandan kunna vi icke kämpa; den banar sig fram, huru det än är. Såväl böndernas barn som medelklassens barn gifva sig ut från föräldrahemmet, där de förr i världen gingo lugna och arbetade hvar och en i sitt

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

kall, nöjda med sin tillvaro. De gifva sig nu ut för att förtjäna en liten slant. Alla vilja ha pengar — ja, pengar är tidens lösen. Det klagas till och med ända upp i de högre klasserna, att barnen vilja ut från hemmen, icke längre trifvas hemma, utan vilja ha en egen slant i portmonnäen att hushålla med. Kunna vi då undra öfver, att dessa unga män, som kommenderas att göra sin värnplikt, också vilja ha en liten slant i portmonnäen? Det är icke godt för dem att gå bland kamrater, af hvilka en och annan kanske har mera godt om penningar än de själfva och icke kunna depensera ett enda öre. Jag tror icke, att vi behöfva köpa någon fosterlandskärlek af dessa värnpliktige — därtill skulle för öfrigt denna 50-öring vara allt för ringa — men jag tror, att vi böra gifva dem denna 50-öring såsom en uppmuntran och såsom en gratifikation, liksom en snäll far eller mor gifver sitt barn en slant för att ha något att trösta sig med.

Jag får af dessa skäl yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Petersson i Dänningelanda: Herr talman! Ser man denna fråga från statsutskottets synpunkt, är det nog riktigt, som utskottet resonerar, att skyldigheten att försvara fosterlandet icke bör köpas med penningar. Men man måste väl se frågan från alla synpunkter. Ser man den då från de värnpliktiges synpunkt, måste man medgifva, att man icke rimligtvis kan fordra, att de värnpliktige, hvilkas enda egendom består i hälsa och lif, skola uppoffra lika mycket för fosterlandets försvar som den, som sitter inne med förmögenhet. Böndernas söner och andra i ekonomiskt hänseende väl situerade personer gör det mindre, om de ha denna 50-öring eller ej, men den betyder mycket för alla dessa torparesöner, backstugusittares, handtverkares och arbetares söner, för hvilka beväringsöfningarna innebära en stor uppoffring. Det är alldeles otvifvelaktigt, att en afsevärd anledning till den stora emigrantströmmen från vårt land är att söka i de långa värnpliktsöfningarna, för hvilka de värnpliktige icke ha någon motsvarande ersättning. Om vi icke, när vi införde de 90 dagarne, hade bestämt värnpliktiges aflöning till 50 öre om dagen, hade det icke nu känts så hårdt, att den endast utgör 20 öre. Men det är väl orimligt att, när värnpliktsöfningarna utsträcktes, nedsätta dagaflöningen för de värnpliktige. På alla områden framställas fordringar på högre löner. Endast de värnpliktige skola ha mindre. Vi se, huru emigrantströmmen ökas för hvarje år, och det är icke de sämsta elementen i samhället, som emigrera, utan det är unga, kraftiga personer, sansade och besinnade, som på detta sätt vilja skapa sig en tryggad framtid. Men har fosterlandet, har försvarsväsendet, har näringslifvet råd att låta dessa friska krafter strömma bort? Jag anser, att detta är ett det största slöseri, som en stat kan tillåta sig, och jag vill därför på det varmaste tillstyrka, att de värnpliktige få de 50 öre om dagen, som man här föreslagit.

Herr Österberg: Till det vältaliga anförande, som den siste ärade talaren här nyss höll, ber jag att få tillägga några ord.

Här har talats mycket om fosterlandskärlek, men faktiskt är dock, att arbetarne få visa sådan i mycket högre grad än den egen-

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

domsbesittande klassen, ty det är ett kändt förhållande, åtminstone beträffande handtverkarne, att flertalet blifver utan sysselsättning en tid före beväringsöfningarnas början liksom äfven någon tid efter deras slut. Ofta nog får man i tidningsannonser se, hurusom en arbetare önskas, men det är tillagdt det uttryckliga vilkoret, att han icke får vara i beväringsåldern. Om nu en arbetare skulle vara i beväringsåldern, kan han alltså icke söka en dylik plats. Det skulle kunna anföras många exempel på, hurusom arbetare måst gå månadtals utan arbete före värnpliktsöfningarnas början, därför att ingen velat anställa dem just på grund af det afbrott i arbetet, som dessa öfningar vålla. Och likaså ha många arbetare efter värnpliktsöfningarnas slut varit hänvisade till en kortare eller längre arbetslöshetsperiod. Om nu en dylik person fortfarande stannar kvar inom landet och ägnar sitt arbete och sina krafter åt landet, kan man väl icke säga annat, än att den personen hyser en mycket stor och varm fosterlandskärlek. *Jag* kan åtminstone icke finna annat, och därför tycker jag, att det är hårdt, när de, som besitta jorden och ha höga löner i samhället och åtnjuta alla fördelar, vända sig mot folkets djupa lager och klandra dem för bristande fosterlandskärlek. Jag tror, att man bör tala mycket tyst om den saken.

Här föreligger *icke,* såsom den oriktiga rubriken angifver, fråga om en dagaflöning. Det synes mig, som om det belopp, hvarom här är fråga, är allt för ringa, för att man skulle kalla det en *dagaflöning,* utan det är väl meningen, att denna ersättning skall utgöra en liten hjälp i de kostnader, som de värnpliktige nödgas underkasta sig under vapenöfningstiden. Om staten genom att under denna tid gifva de värnpliktige 50 öre om dagen skulle kunna sätta dem i tillfälle att efter öfningarnas slut ha någon krona sparad, så att de kunna möta en arbetslöshetsperiod, är det väl icke för mycket begärdt, att staten verkligen så gör, utan det är väl tvärtom statens oafvisliga skyldighet att så göra. Det finnes naturligtvis en hel mängd värnpliktige, som icke ha behof af denna 50-öring, och kunde man dela upp de värnpliktige i behöfvande och icke behöfvande, vore det nog en god sak, men detta låter sig nu i allmänhet icke göra, och man måste följaktligen taga alla öfver en kam.

Medan jag är inne på detta ämne, ber jag att med anledning däraf, att en talare på örebrobänken nämnde något om militärarbetarne, en kort stund få uppehålla mig vid den sidan af värnpliktsfrågan, då den är af synnerlig vikt och förtjänar att allvarligt begrundas, och då det äfven är lämpligt, att vederbörande beredes tillfälle att gifva Riksdagen en liten förklaring angående den saken.

Före den nya värnpliktslagens antagande var man faktiskt mycket strängare i fråga om de värnpliktiges godkännande vid mönstring, än hvad man nu är. Numera kasserar man icke vid beväringsmönstringarna personer, som ha vare sig det ena eller andra mindre lytet, utan nu kunna personer, som äro litet låghalta, sneda eller dylikt, som gör dem odugliga till vapentjänst, i alla fall blifva approberade som värnpliktige. Det är dessa, som användas såsom så kallade militärarbetare. Man har vidtagit en dylik anordning i afsikt att befria de vapenföra från all befattning med hand-

räckningsarbeten, hvilka uteslutande skola utföras af militärarbetarne. Naturligtvis har man här vid lag följt exemplen från utlandet, från Tyskland och andra stora militärstater. Men man har icke i detta fall tagit hänsyn till landets förmåga att bära försvarsbördorna, och man har icke heller rätt beräknat behofvet af dylika militärarbetare, hvilket har gjort, att dessas antal blifvit så stort, att man icke kunnat finna sysselsättning åt dem alla. I tidningarna har det anförts — kankända, att det är öfverdrifvet — hurusom militärarbetare, i brist på annan sysselsättning, fått gå omkring på exercisplatserna och plocka upp tändstickor och cigarrstumpar och dylikt, hurusom de fått göra grafvar, i hvilka man sedan murat upp stenväggar, hvaröfver man lagt räls, afsedda att användas vid balanseringsöfningar, och en mängd dylika exempel. Det kan, som sagdt, hända, att detta är öfverdrifvet, men det tror jag står fast, att militärarbetarnes antal är för stort i förhållande till de arbeten, som de skola utföra.

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

På tal om militärarbetarne vill jag äfven framhålla, att ingalunda alla sådana, som kasseras till vapentjänst, uttagas till militärarbetare. Sådana, som förklaras icke-vapendugliga på grund af närsynthet, behöfva icke blifva militärarbetare, utan fritagas helt enkelt från all värnplikt, och hvarför gör man det? Jo, därför, har man förklarat, att dessa närsynte tillhöra en samhällsklass, som icke lämpar sig för militärarbete. Sålunda har man härmed delat upp fosterlandsförsvararne i *klasser*. Om en person, som till följd af närsynthet icke är vapenför, tillhör den så kallade bättre klassen, kan han icke blifva militärarbetare, ehuruväl han mycket väl skulle duga till det, utan han kasseras helt och hållet. Det förefaller, som om med afseende å fosterlandskärlek och fosterlandsplikt man icke är så synnerligen nogräknad, när det gäller att draga upp gränserna mellan öfverklass och underklass.

Jag tror, för att återgå till själfva hufvudfrågan, att man i fråga om militärarbetarne skulle kunna göra betydliga inskränkningar och på sådant sätt inbespara ganska afsevärda summor. Äfven bör — och det fortast möjligt — rättelse vidtagas beträffande det af mig påpekade förhållandet, att värnpliktige, som äro närsynta, kasseras och sålunda blifva befriade från militärarbete, *därför* att de tillhöra en särskild samhällsklass.

Det är äfven en annan omständighet, som synes mig i detta sammanhang vara värd beaktande.

Uti en paragraf i värnpliktslagen heter det: »Är värnpliktig förlustig medborgerligt förtroende intill dess viss tid förflutit från det han efter utståndet straff blifvit frigifven, må han under samma tid ej vapenöfvas, utan skall till lämpliga arbeten vid hären eller flottan användas». När man håller på, att personer skola straffas utöfver fängelsestraff med en kortare eller långvarigare förlust af medborgerligt förtroende, och man anser, att dessa medborgerligt förtroende förlustige *icke* böra bära vapen, bör man också — synes det mig — i konsekvens därmed förklara, att sådana, som äro förlustiga medborgerligt förtroende, icke heller böra blifva militärarbetare, men det säges ju här, att till militärarbetare skola uttagas äfven sådana, som

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

icke få bära vapen därför att de äro förlustiga medborgerligt förtroende.

Jag tror således, att det kräfves åtskilliga reformer beträffande militärarbetarne.

När man skall spara, gäller det att spara på *rätta* stället. Här, där det gäller att lämna en slant till understöd åt de värnpliktige, som väl behöfva ett dylikt understöd, böra vi *icke* spara, utan vi böra här visa, att vi förstå att uppskatta det offer, som de värnpliktige måste underkasta sig. Om vi gifva de värnpliktige det lilla bidrag, som reservanterna här föreslagit, göra vi sannerligen en god gärning. Men låtom oss också se till, om vi icke kunna spara på *andra* håll. — Jag tänker då särskildt på militärarbetarne, ty i fråga om dem tror jag, att vi kunna spara in ganska många hundra tusen kronor. Man bör närmare skärskåda denna fråga och söka att skipa full rättvisa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Öberg: Innan diskussionen afslutas, anhåller jag, herr talman, att i likhet med många föregående talare få yrka bifall till den af herr Daniel Persson m. fl. afgifna reservationen, som går ut på att öka dagaflöningen åt de värnpliktige från 20 till 50 öre. Jag anser för min del, att en dylik ökning alldeles oeftergifligt sammanhänger med det nya härordningsförslaget, som borde göra det till en plikt för oss att bevilja dessa 50 öre, enär det synes mig, att rättvisan fordrar, att de värnpliktige få ett litet penningbidrag från statens sida, så att de kunna blifva i tillfälle att fylla ut den brist, som finnes i det kosthåll, som staten består dem. Af beväringsynglingar från min hembygd har det för ej länge sedan berättats mig bland annat, att den mat, som staten består, är understundom otillräcklig och i öfrigt sådan, att det är alldeles nödvändigt hafva egna medel att hjälpa upp den med, om man icke skall lida brist på tillräcklig föda. Jag har ansett mig böra omnämna detta och tror sålunda, att man icke får alltför mycket knappa in på de fattiga och medellösa värnpliktiges behof af ökad dagaflöning, och jag anhåller därför, som sagdt, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Persson i Malmö: Herr talman! Mine herrar! Det har under denna debatt framhållits, att man icke bör höja aflöningen åt de värnpliktige till det af reservanterna föreslagna beloppet, 50 öre per dag, därför att det vore orätt att »köpa fosterlandskärlek». Jag ber att särskildt få understryka dessa ord. Jag tror icke, att man kan säga, att man med denna ersättning af 50 öre per dag köper de värnpliktiges fosterlandskärlek. Nej, denna måste frammanas med andra medel. Den måste hvila på goda institutioner och framför allt full medborgarrätt. Tillförsäkras sådan de djupa lederna, arbetarne, som utgöra de värnpliktiges hufvudmassa, är jag öfvertygad om, att de äfven skola känna fosterlandskärlek och vara villige att i den mån, som på dem ankommer och är möjligt, försvara fosterlandet.

Då jag för min del ber att få yrka bifall till reservanternas för-

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

slag, gör jag det därför, att jag anser det vara af största vikt, att de värnpliktige efter öfningarnas slut ha en sparad slant, så att de, om så behöfs, kunna vänta några dagar med att taga arbete utan att därför lida nöd. Det är en hel mängd arbetare, som ha s. k. säsongarbete, som arbeta t. ex. på sommarmånaderna. Men då nu dessa efter att i kanske en tre månader ha gått utan sysselsättning kallas in under fanorna för att under sommaren öfva sig i vapnens bruk, går för dem sålunda den bästa arbetstiden förlorad, och när de efter slutad tjänstgöring komma ut och vilja sälja sin arbetskraft, äro konjunkturerna dåliga, och de ha då att ånyo emotse en arbetslöshetsperiod.

Det är detta, som gör det bittert för arbetarne att ha så liten ersättning under värnpliktsöfningarna, som de nu ha. Mig synes, som om det vore både rättvist och klokt, om Riksdagen bifölle den nu föreliggande reservationen och sålunda höjde aflöningen åt de värnpliktige, så att dessa blefve i tillfälle att, när de afslutat sina vapenöfningar, kunna disponera öfver en sparad skilling för att använda den under en kommande arbetslöshetsperiod.

Jag ber att få erinra om en annan sak, som här icke blifvit påpekad.

Det stora flertalet af de värnpliktige äro icke i det lyckliga predikament som flertalet af denna kammares ledamöter att ha haft föräldrar, som kunnat underhålla dem med kläder, föda och husrum under den tid, då de icke kunna finna tillfälle till arbetsförtjänst. Många af dem få kanske i stället understödja föräldrar. Det torde då vara klart, att den värnpliktige arbetaren i ett dylikt fall är mycket olyckligt ställd och att han under sådana dåliga ekonomiska omständigheter icke kan sätta fosterlandet så särdeles högt.

Det är dessa synpunkter, hvilka jag ansett mig här böra framhålla, som föranleda mig, herr talman, att yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Lindgren i Örebro: Herr talman! Endast några få ord. Här har af en föregående ärad talare framkastats den frågan, huruvida vi tro, att dessa en och en half million kronor skulle blifva väl använda, om de nu af Riksdagen beviljades. Så vidt jag hört, har här icke svarats på den frågan, och därför ber jag att med ett par ord få svara honom. Denna summa skulle ju komma att fördelas på en mängd värnpliktige — däraf många mindre bemedlade och kanske ännu flera obemedlade. — På hvar och en af dem skulle det icke bli mera, än han väl kunde behöfva för att använda på ett nyttigt och godt sätt. Jag är ock för min del öfvertygad om, att dessa penningar komma att användas väl, dock under den förutsättningen, att rusdrycker *icke* komma att serveras på lägerplatserna. Det är således under *den* önskan och förhoppning, att Konung och Riksdag *förbjuda all rusdrycksutskänkning på lägerplatserna,* som jag röstar för reservationen, ty skulle icke ett sådant rusdrycksförbud komma till stånd, är det fara värdt, att en stor del af dessa penningar komma att illa användas.

Det har på mig gjort ett smärtsamt intryck att höra talas om köp af fosterlandskärlek. Den kan icke köpas för 50 öre om dagen,

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

allra minst i krigstider, då de värnpliktige få vara beredda att offra både lif och lem för fosterlandet. Men jag vill påpeka, att om de värnpliktige nu få dessa 50 öre om dagen, så kan detta ju icke *minska* deras fosterlandskärlek.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Zimdahl: Herr talman! Då jag redan på förmiddagen instämt med en talare, som yttrade sig för höjning af ifrågavarande aflöning, är min ståndpunkt i denna fråga gifven. Jag har förts till denna ståndpunkt icke så mycket af hvad jag hört i denna kammare, utan fast mer af en mångårig erfarenhet, som jag inhämtat genom samtal med många allmogemän.

Det är sant, att man icke bör köpa fosterlandskärleken med förhöjd dagaflöning, och jag tror ej heller, att fosterlandskärleken därigenom i någon väsentlig mån skulle höjas. Men lika sant torde också vara, att fosterlandskärleken icke främjas därigenom, att man gifver de värnpliktige en allt för knapp aflöning. Det har kännts så mycket tyngre, att denna aflöning, sedan öfningstiden ökats, utgår med allenast 20 öre om dagen, dess mera som 1886 års Riksdag höjde aflöningen till 50 öre, men den sedermera blifvit nedsatt.

Jag är äfven förvissad om, att ett bifall till reservanternas förslag skulle i ganska väsentlig grad minska den högst betydande emigrationen, som synes öka för hvarje år.

På dessa nu i korthet angifna skäl skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Pantzarhielm: Herr talman! Jag skall icke inlåta mig på att på något sätt söka bedöma lämpligheten eller olämpligheten af att höja de värnpliktiges dagaflöning. Men jag skall be att få fästa kammarens uppmärksamhet på en sak, som här icke blifvit framhållen under diskussionen och aldrig beaktats under de år, dessa motioner om ökad dagaflöning gång efter gång framkommit. 1901 års härordning hvilade på en kompromiss, en kompromiss mellan å ena sidan de grunder, som föreslogos af regeringen och understöddes af Första Kammaren, och å andra sidan de åsikter, som representanterna från Andra Kammaren sökte göra gällande inom försvarsutskottet. Regeringen hade föreslagit en öfningstid af ett år. Denna tid blef genom kompromiss inom utskottet nedsatt till hvad som nu är föreskrifvet. Regeringen hade vidare föreslagit en dagaflöning af tio öre under all öfningstid. Aflöningen blef, som herrarne veta, bestämd till 20 och 50 öre om dagen. Äfven detta hvilade på en kompromiss, och utskottsledamöterna från Andra Kammaren hade ganska svårt att inom utskottet uppnå det resultat, som blef vunnet. När nu en sådan kompromiss blifvit af kamrarne antagen och godkänd, synes det mig innebära ett ganska stort misstroende mot hvad som blifvit åtgjordt i frågan att år efter år återkomma med motioner om höjning af de värnpliktiges aflöning. Hvad skulle herrarne säga, om Första Kammaren år efter år komme med förslag, att den en gång fastställda öfningstiden skulle utsträckas till ett år? Herrarne skulle säkert finna detta vara alldeles oriktigt. Med den ståndpunkt

Angående höjning af anslaget till de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. (Forts.)

jag intog inom utskottet, där jag stod på deras sida, som med mycket besvär lyckades få dagaflöningen höjd till nuvarande beloppet, finner jag på samma sätt, att det icke kan vara rätt, att herrarne år efter år framkomma med nu ifrågavarande yrkanden, som på förhand kunna karakteriseras som slag i luften.

Slagorden om att köpa fosterlandskärleken o. s. v. tror jag i allmänhet äro malplacerade, ty frågan har nog en djupare innebörd.

Jag har icke något yrkande att framställa.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag ber att få erinra den siste ärade talaren därom, att, om denna kammare vill vara konsekvent, kammaren bör bifalla reservanternas förslag, ty både 1901 och 1902 har kammaren uttalat sig för en dagaflöning af 50 öre såväl under rekrytutbildningen som under repetitionsöfningarna. Det enda skälet att nu frångå denna ståndpunkt skulle vara, att Första Kammaren är af annan mening. Men detta tilltalar verkligen icke mig, och jag vidhåller därför mitt yrkande.

Herr Starbäck: Jag hade icke tänkt säga ett enda ord i denna fråga. Men jag kan icke underlåta att opponera mig mot de konsekvenser, som måste följa af den ståndpunkt en ärad talare på skånebänken nyss intagit. Det vore väl ändock bra hårdt, om denna kammare, som hvart tredje år åter samlas efter nya val, skulle vara dömd att taga alla konsekvenserna af en kompromiss i en försvarsfråga vid 1901 års riksdag. Jag vill här icke på något sätt framdraga de känslor, som landet rundt i många kretsar hystes, då 1901 års härordning genomfördes. Men jag tror mig hafva rättighet att stå fast vid den meningen, att, äfven om de, som icke till fullo delade glädjen öfver detta härordningsförslags antagande, sedermera kommit att intaga en plats i Andra Kammaren, de i allt fall eller kanske just i anledning däraf hafva rättighet att med afseende å här framkomna motioner rösta efter sitt hjärtas öfvertygelse, låt vara att denna öfvertygelse strider mot kompromissen af år 1901.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr *Räf* instämde häruti.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag däråb och bifall i stället till den af herr Persson i Tällberg med flere afgifna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i tjuguförsta punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Persson i Tällberg med flere afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utföll med 89 ja, men 113 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Angående höjning af anslaget till arméns vapen, ammunition och skjutöfningar samt artilleriets öfningar och materiel.

Härefter föredrogs *punkten 22,* angående höjning af anslaget till arméns vapen, ammunition och skjutöfningar samt artilleriets öfningar och materiel; och anförde därvid:

Herr Bergström: Herr talman! När vid 1901 års försvarsriksdag herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet vid ett tillfälle afgaf de amplaste vitsord åt arméns högsta befäl och myndigheter, tillät jag mig uttala mina tvifvelsmål om, huruvida dessa vitsord verkligen voro fullt välgrundade och berättigade. Jag har fått en ny anledning till tvifvelsmål i detta afseende, och jag skall här med några ord be att få beröra densamma.

Det har ådragit sig min uppmärksamhet, att det Kellgrenska vandringspriset, som skall tilldelas den af infanteriets officerskårer, som under det gångna skjutåret med största framgången arbetat på truppens utbildning i skjutning, icke denna gång utdelats i föreskrifven tid. Då jag närmare tog reda på denna sak, befanns den förbunden med åtskilliga mankemang, mankemang så stora, att vederbörande, som hade att upprätta förslag till utdelning af detta skjutpris, slutligen ansågo sig böra föreslå, att priset icke skulle utdelas för år 1902.

Såsom kammarens ledamöter veta, skall enligt det af Kungl. Maj:t fastställda reglementet för detta skjutpris — vandringspriset — detsamma utdelas genom statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet på förslag af chefen för infanteriskjutskolan i samråd med vederbörande förste lärare. Förslaget, å hvilket skola uppföras de tre uti ifrågavarande hänseende främst stående officerskårerna, skall vara motiveradt och inlämnadt hvarje år senast den 15 december. Emellertid ingåfvo några dagar före den 15 december i fjol de, som skulle upprätta förslaget, till chefen för kommandoexpeditionen en anmälan om, att det befanns nödigt, att en närmare granskning utöfvades öfver skjutresultatet för de regementen, som syntes stå främst i ordningen att erhålla det nämnda skjutpriset. Då infordrades skjutprotokollen från dessa regementen och öfverlämnades till de sakkunnige. Några dagar därefter afläto de sakkunige till statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet en skrifvelse, i hvilken de förklarade, att den verkställda granskningen gifvit vid handen, att en granskning af samtliga infanteriregementens skjutresultat måste verkställas. Då infordrades protokollen från samtliga infanteriregementen. Det befanns

Angående höjning af anslaget till arméns vapen, ammunition och skjutöfningar samt artilleriets öfningar och materiel. (Forts.)

då, att vid en del regementen icke en gång funnos några protokoll att insända till de sakkunnige. Sedan emellertid de sakkunnige tagit del af de till dem insända protokollen, skrefvo de till statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet följande:

»Då vid granskning af de vid beväringsrekryternas skjutöfningar år 1902 förda protokollen framgått, att dels i vissa hänseenden missuppfattning af gällande bestämmelser förefunnits, och dels framför allt protokollsföringen och kontrollen af densamma samt i öfrigt föreskrifternas i gällande skjutinstruktion och i nådiga generalordern den 3 april 1902, n:o 395, efterlefnad i allmänhet ej skett med sådan noggrannhet, att ett rättvist bedömande af regementenas ståndpunkt sinsemellan i afseende å skjututbildningen kan afgöras, och då dessa ofvannämnda protokoll vid ett sådant bedömande och därmed sammanhängande bestämmande om förslag till utdelande af Arvid Kellgrens skjutpris för svenska arméns infanteri intaga främsta rummet, så få kommitterade vördsamt föreslå, att detta pris ej måtte utdelas för år 1902» — — —

Till svar på denna framställning till statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet erhöllo vederbörande genom chefen för femte arméfördelningen en skrifvelse från statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, i hvilken meddelades, dels att skjutpriset, där man icke fullt kunde följa de ursprungliga af Kungl. Maj:t fastställda grunderna, *ändock* skulle utdelas efter vissa *modifierade* grunder, dels ock att vederbörande sakkunnige borde upprätta en promemoria öfver de i deras skrifvelse berörda, under 1902 års beväringsrekrytskolor vid hvarje regemente begångna felaktigheter mot gällande föreskrifter i fråga om skjutöfningarne.

Jag har denna promemoria i min hand, och den är, mine herrar, ett ganska märkvärdigt aktstycke. Den innehåller en hel mängd punkter, däri vederbörande sakkunnige — dessa äro chefen för skjutskolan å Rosersberg, de två förste lärarne, en löjtnant samt en andre lärare — påpeka, att en hel mängd fel blifvit begångna vid många regementen. De säga t. ex., att med afseende på precisionsöfningarna är att märka, 1:o) »att skyttar hafva godkänts oaktadt en eller flera bommar (alla fem skotten skola vara träffar i taflan)». Detta fel vidlåder icke mindre än 21 infanteriregementen. Sedan heter det under punkt. 2:o) »att skyttar hafva godkänts på färre eller flera än fem skott, samt att vid omskjutning i vissa fall karlen fått tillgodoräkna sig godkännande skott från föregående skjutning af samma öfning (hvarje öfning omfattar fem skott i följd, äfven då det gäller omskjutning)». Dessa fel drabbar 22 regementen. Hela denna promemoria upptager, om jag räknat rätt, dylika och andra fel i 23 olika punkter.

Till sist sluta vederbörande sakkunnige med följande allmänna uttalande: »Af samtliga här ofvan anförda felaktigheter torde tydligen framgå, dels att vederbörandes inspektioner ej varit tillfyllestgörande, dels att afdelningschefernas kontroll öfver skjutlagsbefälhafvarnes åtgöranden i allmänhet och särskildt vid protokollsföringen i de flesta fall ej varit tillfredsställande, hvarigenom skjutresultaten i allmänhet blifvit mer eller mindre otillförlitliga.»

Angående höjning af anslaget till arméns vapen, ammunition och skjutöfningar samt artilleriets öfningar och materiel. (Forts.)

En lekman på detta område, en icke fackman, måste vid läsningen af dessa papper få det intryck, att de värnpliktiges skjutöfningar för närvarande inom den svenska armén missvårdas öfver alla gränser. Jag kan naturligtvis icke här ingå i ompröfning, huruvida det nuvarande systemet med afseende på skjutundervisningen i svenska armén är det rätta, men alldeles klart har jag för mig, att det system, som är föreskrifvet, måste tillämpas och efterlefvas på annat sätt, än man tydligen för närvarande gör. Den berömda militära ordningen har blifvit till ett ordstäf; men på detta område är det tydligen både si och så med denna ordning, åtminstone med afseende på kontrollen af den viktigaste delen af våra militära öfningar.

Jag har därför ansett det vara full anledning att begagna detta tillfälle att rikta ett spörsmål till herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, nämligen det spörsmålet: *hvilka mått och steg ämnar herr statsrådet taga för att åvägabringa ett annat sakernas tillstånd på detta viktiga område?* Och jag förmodar, att herr statsrådet finner denna fråga tillräckligt betydelsefull för att gifva ett svar på densamma.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Crusebjörn: Herr talman! Mina herrar! Den redogörelse för denna sak, som den siste talaren lämnat, är i allt väsentligt riktig. Det är i hög grad att beklaga, att den noggranna granskning af skjutprotokollen och dithörande handlingar, som verkställts af dessa sakkunnige, hvilka här blifvit omnämnda, har lämnat ett sådant resultat. Den skjutinstruktion, som utfärdats med anledning af de nya gevärens begagnande, har varit ny för det stora flertalet, och den innehåller bestämmelser, som på många håll blifvit mer eller mindre missförstådda och misstolkade. Vidare är det utan tvifvel så, att en mindre god uppsikt på regementena och skjutbanorna gjort sig gällande och att icke tillbörlig noggrannhet af vederbörande befäl har blifvit iakttagen. När man fick kännedom om dessa förhållanden, uppdrogs det åt de sakkunnige att göra upp förslag till nya bestämmelser, som skulle göras tydligare och redigare, så att icke sådana misstag och misstolkningar för framtiden skulle äga rum, som ju verkligen ägt rum. Dessa sakkunnige skola ånyo sammanträda för att afgifva dylikt förslag. Därjämte ha redan utgått föreskrifter till vederbörande generaler om att till vederbörande truppförband framföra kännedom om dessa missförhållanden. Hvarje truppförband får härigenom del af den promemoria, som herr Bergström här hållit i sin hand, och som lämnar full kännedom om hvad som verkligen i förevarande hänseende varit att anmärka. Därjämte komma allvarliga föreställningar att göras genom vederbörande generaler hos vederbörande chefer att beakta, hvad som har blifvit genom slarf och mindre noggrann tillsyn feladt. Jag hoppas, att de åtgärder, som blifvit vidtagna och som komma att vidtagas, skola bringa ordning och reda i denna del af arméns öfningar.

Herr Bergström: Herr talman! Mina herrar! Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet har upplyst, att han med

anledning af de beklagliga missförhållanden, som ha ägt rum i detta viktiga afseende, dels uppdragit åt sakkunnige att göra upp förslag till ny skjutinstruktion, då det visat sig, att den gamla instruktionen i vissa delar har blifvit missförstådd och misstolkad, dels tillställt vederbörande arméfördelningschefer den promemoria å de begångna felen, som blifvit uppgjord af de sakkunnige, samt att dessa arméfördelningschefer sedermera i sin ordning gjort allvarliga föreställningar till vederbörande chefer och officerare, som ha med denna sak att skaffa. Ja, mine herrar, detta kan nog vara ganska godt och bra i och för sig, men jag fruktar för min del att det *icke* är tillfyllestgörande.

Angående höjning af anslaget till arméns vapen, ammunition och skjutöfningar samt artilleriets öfningar och materiel. (Forts.)

Jag tror nämligen icke, att felet endast och allenast är att tillskrifva instruktionen, att denna var ny och att densamma blifvit missförstådd och misstolkad, utan jag föreställer mig, att felet nog äfven ligger på ett annat håll. Enligt min tanke är detta håll inspektionen. *Inspektionen* på detta område är enligt min uppfattning — och denna uppfattning tror jag delas i hög grad af de för denna sak intresserade inom vår armé — inspektionen är ytterst bristfällig, ja, den är på många håll ingen alls. Jag har anledning att tro, att af våra arméfördelningschefer, af våra regementschefer, af de regementsofficerare, som äro kommenderade att leda beväringsrekrytskolorna, de skola vara lätt räknade, som äro nog sakkunniga på detta område för att verkligen göra en ordentlig inspektion. Det är nog här, liksom på det civila området, så, att en sakkunnig och duglig inspektör icke är lätt funnen, men här liksom där gäller det, att man för att icke dylikt må upprepas måste *bemöda sig om att finna* de sakkunniga inspektörerna. Det är icke några grannlåtsinspektörer, om jag så får uttrycka mig, som här behöfvas, utan jag föreställer mig, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet borde söka att öfverlämna inspektionen på detta område öfver hela armén åt tre eller fyra insiktsfulla, på skjutundervisningens område sakkunnige officerare, de må för öfrigt befinna sig i hvilken grad som helst. Jag tror, att vi då skulle kunna vara tillförsäkrade, att icke något sådant, som händt under år 1902 — året efter 1901 — kommer att upprepas, utan att vi med hänsyn till denna sak, kanske den viktigaste af alla för vår armé, få det så ställdt som det bör vara ställdt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 23—30.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.

Angående anslaget till ersättning för störtade och skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet.

Kungl. Maj:t hade under punkten 31 af denna hufvudtitel föreslagit Riksdagen att ur 1904 års riksstat utesluta anslaget till ersättning för störtade och skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet, 5,000 kronor.

Angående anslaget till ersättning för störtade och skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet. (Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, måtte ur 1904 års riksstat utesluta förenämnda anslag, 5,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Reuterskiöld, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den kungörelse, som utfärdades den 21 november 1899 angående ersättning för störtade eller skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet, innehåller: »Sedan sist församlade riksdag för beredande af ersättning åt rusthållare för indelta kavalleriet tillhörande nummerhästar, som vid tillfälle, då de genom kommendering till tjänstgöring varit från rusthållares vård skilda, störta eller så skadas, att de blifva såsom tjänstehästar odugliga, höjt förslagsanslaget till ersättning för störtade eller skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet från fyratusen niohundra kronor till tiotusen kronor, har Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 20 nästlidne oktober, med upphäfvande af nu gällande bestämmelser i ämnet, funnit godt att, beträffande sättet och villkoren för nämnda ersättnings utbetalande, i nåder föreskrifva:

1:o) att från och med ingången af år 1900 ersättning för nummerhäst vid indelta kavalleriet, som vid tillfälle, då den genom kommendering till tjänstgöring är från rust- eller rotehållares vård skild, störtar eller så skadas, att den blifver såsom tjänstehäst obrukbar, skall efter krigsrätts utslag till rust- eller rotehållaren utbetalas, oberoende däraf, huruvida han har sin häst försäkrad i särskildt hästförsäkringsbolag eller icke, dock under förutsättning, att den rustande ej kan anses vara genom nummerhästens vanvård själf vållande till olyckan», etc.

Till bestridande af dessa utgifter anslog Riksdagen först 4,900 kronor, och sedermera höjdes detta anslag till 10,000 kronor, hvarefter det i fjol åter nedsattes till 5,000 kronor. I det nu föreliggande förslaget till riksstat har Kungl. Maj:t föreslagit, att dessa 5,000 kronor skulle ur riksstaten utgå, och detta förslag grundar sig på hvad arméförvaltningen i skrifvelse den 4 november 1902 anfört, nämligen »att någon dylik remonteringshjälp numera, sedan statsverket med 1902 års ingång öfvertagit remonteringen vid hela kavalleriet, icke vidare kunde ifrågakomma». Enligt min åsikt beror emellertid det skäl, som af Kungl. Maj:t anförts för förslaget i fråga, på en missuppfattning. Den af mig nyss upplästa kungörelsen ådagalägger enligt min åsikt tydligt, att detta skadestånd utbetalas till rusthållaren på den grund, att hans egendom — i detta fall tjänstehästen — under de omständigheter, som kungörelsen närmare omförmäler, har blifvit så skadad, att den ej vidare i tjänsten kan användas, och *icke,* såsom arméförvaltningen säger, på den grund, att denna godtgörelse skulle utgöra något bidrag till remonteringen.

Till stöd för denna min åsikt vill jag dels anföra, att fjolårets riksdag lämnade detta anslag å 5,000 kronor för år 1903, oaktadt remonteringsskyldigheten från och med den 1 januari 1902 upphört, dels anföra den motivering, som utskottet använder för sin hemställan, då utskottet säger: »Utan att ingå i pröfning angående den inverkan, rusthållares rätt till ersättning af statsmedel för störtade

eller skadade nummerhästar kan röna däraf, att staten öfvertagit remonteringen vid hela kavalleriet, hemställer utskottet» etc. Utskottet gifver härvidlag vid handen, att det åtminstone anser, att rusthållare bör hafva någon rätt att utfå ersättning för den störtade eller skadade hästen.

Angående anslaget till ersättning för störtade och skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet. (Forts.)

Ett ytterligare stöd för min åsikt finner jag däri, att, om Riksdagen nu borttager detta anslag, den därigenom fråntager, åtminstone indirekt, rusthållaren möjligheten att på den laga väg, som kungörelsen anvisar, utfå den rätt, som honom tilläfventyrs i lag är tillförsäkrad.

Herr talman, mina herrar! Vi ha nyss i denna kammare voterat förhöjd dagaflöning till våra värnpliktige och detta delvis på den grund, att dessa värnpliktige skulle lida förlust genom tvånget att fullgöra värnplikten. Jag anser då, att det icke vore denna kammare värdigt att nu borttaga ett anslag, hvarigenom en rusthållare, om han förlorar sin egendom i statens tjänst, ej skulle få rätt att utfå någon ersättning därför.

På grund af hvad jag nu yttrat skall jag be att få yrka afslag å Kungl. Maj:ts proposition och utskottets hemställan i denna punkt.

Häruti instämde herrar *Lundin* och *Malmin*.

Herr Månsson: Herr talman! Jag kan icke neka till, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning förefaller något besynnerlig. Den grundar sig på någon misstolkning i en skrifvelse från arméförvaltningen, som anser, att, när rusthållarnes remonteringsskyldighet upphört, skadeersättningsanspråk från deras sida icke vidare kunde antagas kvarstå. *Ersättningen* har nu arméförvaltningen kallat *remonteringshjälp,* d. v. s. en ersättning för den nya remontering, som skulle ifrågakomma. Så har det dock icke hetat förut, utan anslaget har varit uppfördt såsom »ersättning för störtade och skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet».

Ännu kvarstår ju för rusthållare skyldigheten att hålla häst för kronans räkning, så länge husaren tjänar kvar eller till dess kronan själf öfvertager remonteringsskyldigheten. Om under denna tid den olyckan skulle drabba rusthållaren, att hästen störtar, hvilket ju kan ske när som helst, skulle rusthållaren då icke numera vara berättigad att få denna ersättning? Detta har väl aldrig varit meningen, föreställer jag mig. Jag undrar, om här icke rent af ett förbiseende skett. Och mig synes att det vore af nöden, att man finge klarhet härutinnan, på det att ingen tvekan må råda, och på det att inga anledningar till onödiga processer och tvister må förefinnas härvidlag. Det vore ju helt enkelt en orättvisa, om de rusthållare, som fortfarande måste hålla häst och karl, skulle kunna komma i den tråkiga belägenheten, att de, i fall en olycka träffade hästen, icke erhölle någon ersättning, hvilken dock förut tillkommit alla rusthållare i dylikt fall.

Jag tror dock, som sagdt, icke, att detta kan vara meningen, utan att saken helt och hållet måtte bero på någon misstolkning inom arméförvaltningen, då den hittat på att kalla anslaget »remonteringshjälp».

Angående anslaget till ersättning för störtade och skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet. (Forts.)

Jag hemställer därför, i likhet med den ärade talare, som först hade ordet, att kammaren måtte afslå statsutskottets hemställan, så att anslaget måtte kvarstå under det namn det hittills haft och ännu har.

Herr talman, jag anhåller om bifall till den första ärade talarens yrkande.

Herrar *Ericsson* i Ahlberga och *Jonsson* i Hökhult instämde häruti.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Crusebjörn: Herr talman, mina herrar! Det kan nog vara tvifvelaktigt, huruvida icke i alla händelser ifrågavarande anslag har tillkommit just för att vara en remonteringshjälp. Om man nämligen undersöker anslagets uppkomst, skall man nog finna, att i motiveringen till detta anslag antydes, att med hänsyn till de stora kostnader, som rusthållarne hafva i och för remonteringen, de skulle få någon hjälp, när den olyckan händer dem, att en häst störtar eller eljes måste ersättas med en ny, innan den för en häst vanliga tjänstetiden utgår.

Särskildt vill jag fästa uppmärksamheten uppå, att i den författning, som nyss upplästs, det särskildt står omnämndt, att vid beräkningen af ersättning för störtad nummerhäst vid Jämtlands hästjägarkår skall afdragas utdelningen från Jämtlands rust- och remonteringskassa. Denna kassa var uteslutande afsedd till att lämna bidrag till remontering vid kåren. När detta belopp, som sålunda uteslutande var afsedt för remonteringen, skulle från värdet afdragas, är det tydligt, att detta innebar, att hela anslaget afsåg att vara till hjälp åt rusthållare i och för remontering.

Emellertid kan icke nekas, att, så som författningen blifvit affattad, saken är något otydlig och omtvistlig. Anslaget har dock kunnat anses vara obehöfligt att kvarstå i budgeten med hänsyn därtill, att dylika anspråk under de senare åren satts i fråga blott i några få fall och att dessa fall måste blifva färre och färre för hvarje år. Det synes därför, som om man icke skulle behöfva tynga budgeten med dessa 5,000 kronor. Om herrarne emellertid vilja uppföra anslaget å nyo, har jag naturligtvis ingenting däremot.

Herr Nilsson i Skärhus: För min del ber jag att få instämma i de första två talarnes yrkande att förevarande anslag måtte kvarstå.

Förhållandet är ju det, att från och med år 1902 staten visserligen är skyldig att remontera, ifall en häst störtar eller blir obrukbar såsom tjänstehäst, men rusthållare ha också *sin* skyldighet att fortsätta med att hålla den före 1902 då tjänande hästen så länge knekten tjänar. Skola de då icke vidare nu kunna få någon ersättning, ifall sådan rusthållaren tillhörig häst skulle störta? Hästen är ju i alla fall rusthållarens egendom, intill dess han fått ersättning för densamma. Om hästen förklaras såsom tjänstehäst obrukbar, kan rusthållaren ju sälja den: den har då åtminstone något värde. Störtar hästen däremot, har den icke något värde alls. Då är det förevarande lilla anslag, som skulle komma rusthållaren till hjälp. För detta fall anser

jag, att det är nödvändigt att det lilla anslaget af 5,000 kronor kvarstår, till hvilket jag därför ber att få yrka bifall.

Angående anslaget till ersättning för störtade och skadade nummerhästar vid indelta kavalleriet. (Forts.)

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: När denna fråga först var före, hyste äfven jag den farhåga, som här uttalats. Det är alldeles tydligt, att, om en rusthållare under sådana förhållanden, som här ifrågasatts, icke skulle få någon ersättning för häst, som genom olycksfall i tjänsten blifvit obrukbar, gör han en väsentlig förlust i motsats till hvad förhållandet är med den rusthållare, som får ersättning, då numret ställes på vakans. Om nämligen ett nummer blir vakant, får rusthållaren ersättning med det belopp, som öfverstiger 400 kronor. Om hästen däremot drabbas af olycksfall, får han ingenting. Det blir afgjordt en förlust.

Det står ju emellertid kvar i författningen, att rusthållaren skall ha ersättning. Jag förmodar också, att efter det uttalande, som gjorts i statsutskottets utlåtande, Kungl. Maj:t icke underlåter att på ansökan af rusthållaren af tillgängliga medel ersätta honom den skada, som han lidit genom hästens förlust. Jag tror nog, att Kungl. Maj:t i det fallet skall följa kungörelsens ordalag.

För min del anser jag det vara alldeles i sin ordning, att rusthållaren får ersättning för häst, som skadats i tjänsten; men jag menar, att detta äfven är möjligt med den affattning utskottets hemställan fått. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Månsson: Det var synnerligen tröstande för oss att få höra herr statsrådets uttalande här, ty nu har man ju förhoppning om godtgörelse eller åtminstone hjälp åt rusthållare, som lider nu afhandlade förlust.

Äfven var det glädjande att höra uttalandet af den ärade statsutskottsledamot, som deltagit i ärendets handläggning på afdelningen.

Man kan nog säga, att statsutskottet föreslagit, att Riksdagen nu icke skall ingå i pröfning af själfva saken. Utskottet yttrar: »Utan att ingå i pröfning angående den inverkan rusthållares rätt till ersättning af statsmedel för störtade eller skadade nummerhästar kan röna däraf, att staten öfvertagit remonteringen vid hela kavalleriet, hemställer utskottet» etc. — således utan att ingå i pröfning af denna sak. Men nu är det ju tydligt, att om man stryker hela anslaget, kan det komma att svaras, i händelse någon framdeles begär ersättning för nummerhäst, att Riksdagen tagit bort anslaget, så att det ej vidare finns några medel för det ändamålet, och vi ha på sätt och vis i alla fall genom ett bifall till statsutskottets förevarande hemställan icke motsagt den tolkningen, att anslaget är afsedt till *remonteringshjälp*.

När därtill kommer, att dels en ansökan om dylik ersättning — enligt hvad man hört — nyligen blifvit afslagen, och dels att det lärer pågå tvister i ett par fall om ersättning för sådana olycksfall, som inträffat; och då jag för min del bestämdt antager, att man icke vill ställa de rusthållare, som fortfarande ha skyldighet att hålla häst och karl till kronan, i sämre ställning än förut varit fallet, synes det mig, som om bäst och rättast vore, att kammaren afslår statsutskot-

tets hemställan och låter anslaget kvarstå i budgeten till sin nuvarande storlek. Detta hindrar naturligtvis icke, att jag i alla fall kan gå med på utskottets nyss anförda uttalande.

Herr talman, jag hemställer om bifall till det af mig nu gjorda yrkandet.

Vidare förekom icke. Herr talmannen framställde propositioner å de under öfverläggningen gjorda yrkandena; och biföll därvid kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 32—36.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk.

Kungl. Maj:t hade föreslagit, att Riksdagen måtte för utvidgning af Åkers krutbruk bevilja 248,000 kronor och däraf å extra stat för år 1904 anvisa hälften, eller 124,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, för utvidgande af Åkers krutbruk bevilja 248,000 kronor och däraf på extra stat för år 1904 anvisa 124,000 kronor.

Vid punkten hade fogats reservation af herrar *Persson* i Tällberg och *Olsson* i Fläsbro.

Sedan punkten föredragits, lämnades ordet till

Herr Persson i Tällberg, som anförde: Herr talman! Då jag icke kunnat bli öfvertygad hvarken om nyttan eller nödvändigheten af detta förslags genomförande, har jag reserverat mig i denna punkt.

För att rätt bedöma denna fråga böra vi något tillse, på hvad sätt den förts fram, och huruledes den utveckladt sig.

Riksdagens år 1895 församlade revisorer, hvilka besökte Åkers krutbruk yttrade, bland annat, att de fäste »uppmärksamheten jämväl därå, att den i krutfabrikationen till väsentlig del ingående beståndsdelen bomullskrut icke tillverkas på stället och ej heller tages ifrån inom landet befintlig fabrik, utan importerades ifrån utlandet». Det var då ett ganska betänkligt förhållande, som var rådande, att man tog bomullskrut ifrån utlandet. Sedermera började man taga sådant krut ifrån en inhemsk fabrik, men det fanns då blott en enda sådan, och det var därför Riksdagens revisorer år 1900 yttrade: »Vid det förhållande, att behofvet af bomullskrut alltjämt torde komma att förefinnas och sannolikt att för framtiden i ännu högre grad än hittills göra sig gällande och då statens beroende af denna fabrik inom landet för detta behofs tillgodoseende kan särskildt under krigstid, medföra verklig våda, anse revisorerna, att frågan om an-

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

läggande vid Åkers krutbruk af en fabrik för tillverkning af bomullskrut bör med det snaraste bringas till slutligt afgörande». Förlidet års riksdag ingick också, på grund såväl af revisorernas i detta ämne gjorda uttalande som ock en i ämnet väckt motion med en skrifvelse till Kungl. Maj:t, däri anhölls, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning och inkomma till Riksdagen med förslag i ämnet.

Det är således en fråga, hvartill Riksdagen själf tagit initativet, och jag medger, att under de förhållanden, som voro rådande den tid, då Riksdagen och Riksdagens revisorer uttalade sig i detta ämne, fanns också all anledning för staten att själf bygga en sådan fabrik för tillverkning af bomullskrut.

Nu har emellertid frågan kommit i ett helt annat läge, därigenom att det nu finnes icke mindra än tre sådana fabriker i vårt land, och det skäl, hvarpå revisorerna och Riksdagen förut grundade sin framställning, bör sålunda anses hafva förfallit.

Nu heter det visserligen i den förebragta utredningen, att det skulle komma att ställa sig billigare därest staten skulle tillverka detta krut, än om det skulle köpas ifrån dessa enskilda fabriker. Med den lilla erfarenhet jag har på detta område, har jag för min del icke kunnat bli öfvertygad därom, att det i allmänhet brukar ställa sig billigare, när staten själf skall sköta om tillverkning och fabrikation, än när staten tager hvad den i ett visst afseende behöfver ifrån enskilda fabriker.

Den kalkyl, som är uppgjord här, grundar sig på en något för hög beräkning af kostnaderna för de enskilda fabrikernas tillverkning. Det framgår här, att vederbörande beräknat, att kostnaden skulle belöpa sig till 3 kronor 10 öre per kilogram. De enskilda fabrikerna hafva dock erbjudit sig att lämna denna vara för 2 kronor 75 öre per kilogram. Därtill kommer också en annan omständighet, som enligt min uppfattning i detta fall borde hafva inverkat på den uppgjorda kalkylen.

Förhållandet är det att vid Åker, där denna fabrik nu skulle anläggas, är en kvarn, som eges af enskild person, uppförd i ett vattenfall, beläget på kronans mark. Denna kvarn skulle nu, därest den nya fabriksanläggningen komme till stånd, rifvas bort, och den afgäld staten har utaf kvarnen komme hädanefter att upphöra. Jag menar då, att man, för att komma till en riktig kalkyl beträffande tillverkningskostnaden, borde hafva ökat tillverkningskostnaden, med den minskning i inkomst, staten får vidkännas på grund af denna afgälds upphörande.

Därjämte förekommer en post i kostnadsförslaget på 10,000 kronor, som till rubrik har »ersättningar m. m.» Denna post är af något ovanlig natur i ett kostnadsförslag, och jag föreställer mig, att största delen, om icke alltsammans af denna post kommer att utgå i form af ersättning till den förutnämnde kvarnägaren.

Det är härvidlag en ganska afsevärd summa det gäller, icke mindre än 248,000 kronor; och då därtill kommer, att man i allmänhet icke har någon fullt säker garanti att det verkligen stannar vid de summor, som vi få se i den uppgjorda staten, utan det tvärtom

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

ganska ofta inträffar, att dessa summor öfverskridas, måste man i dessa tider bli något betänksam.

Jag vill erkänna, att på mig ha de enskilda fabrikernas framställning därom, att de skulle nödgas upphöra med sin verksamhet, därest staten själf skulle tillverka detta bomullskrut, icke öfvat något inflytande.

Det är icke medkänslan för dessa fabriker som gjort, att jag fått den uppfattning jag har i frågan. Men om det skulle så hända, att dessa fabriker komme att upphöra, så skulle vi komma i samma vådliga belägenhet, hvari vi förut varit, att ha endast en enda fabrik, nämligen statens egen.

Jag har velat ge uttryck åt de betänkligheter, som jag hyser i detta fall. Jag har visserligen icke synnerligen stora förhoppningar, att dessa betänkligheter skola komma att beaktas så mycket att frågan kan få någon annan utgång än eljes på grund af hvad som här anförts, men jag har emellertid ansett mig skyldig att framföra dem här.

Därtill kommer ytterligare ett skäl, och det till på köpet ett gammalt skäl, som talar emot att öfver hufvud taget något krutbruk skall vara beläget vid Åker.

Då man år 1888 föreslog att staten skulle öfvertaga det då varande krutbruket, yttrade dåvarande chefen för landtförsvarsdepartementet bland annat följande: »Mot brukets öfvertagande af staten kan visserligen från rent militärisk synpunkt erinras, att dess läge i en provins, som vid inträffande krig löper fara att blifva en del af krigsskådeplatsen, icke fullt lämpar sig för en anläggning af detta slag.» Detta är ju en så betänklig omständighet, att jag för min del ansett att jag borde återgifva detta yttrande af dåvarande statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet.

Jag skall med anledning häraf, herr talman, tillåta mig att yrka afslag å utskottets förevarande hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Pantzarhielm* och *Olsson* i Fläsbro.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Crusebjörn: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren yttrade, att denna fråga tillkommit på Riksdagens initiativ, men han sade tillika, att förhållandena blifvit annorlunda än hvad de voro vid den tid, då Riksdagen skref i denna fråga.

Det kan jag dock icke medge. Ty äfven om han hade rätt därutinnan, att, när statsrevisorerna började att afhandla denna fråga, vi då icke hade några enskilda fabriker, som kommit till den utveckling, att de kunde leverera alla de ingredienser, som behöfdes för det röksvaga krutet, hade vi dock sådana fabriker förlidet år.

Riksdagen skref emellertid den 15 maj 1902, att Riksdagen delade statsrevisorernas och den i motionen uttalade åsikt om önskvärdheten af att för statens räkning en bomullskrutfabrik måtte anläggas. Och vidare skref Riksdagen bland annat, att det till och med kunde ifrågasättas, huruvida icke tillverkningen genom statens försorg af de för frambringande af krut för försvarets behof erforderliga ingredienser

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

och råvaror borde utsträckas att omfatta äfven andra ämnen än bomullskrut, så att staten för sin kruttillverkning blefve så vidt möjligt oberoende af enskilda fabriker vare sig inom eller utom landet. Detta skrefs förlidet år.

Det är helt naturligt, att, sedan sådana framställningar framkommit ett par år från Riksdagen om utvidgning af Åkers krutbruk och dessa yrkanden vunnit understöd af generalfälttygmästaren och arméförvaltningen, det icke kunde finnas något grundadt skäl för mig att afstyrka framställningen om att redan nu framkomma med förslag till sådan utvidgning, särskildt sedan den föreslagna tillbyggnaden så väl hvad det tekniska beträffar som ock i afseende å de ekonomiska beräkningarna blifvit underkastad granskning af en fullt sakkunnig fackman, professor Clason, som tillförene icke haft något med arméförvaltningens kalkyl att göra, och han därvid förklarat, att beräkningarna voro i allo riktiga.

Emellertid måste man ju erkänna, att det är i hög grad angeläget, att denna fabrik kan arbeta fullt självständigt, och att den kan tillverka alla de ingredienser, som behöfvas för kruttillverkningen. Det belopp som nu sättes i fråga, 248,000 kronor, kan väl i och för sig anses vara ganska mycket, men å andra sidan är det tydligt, att man räknar på, att denna uppoffring skall medföra väsentlig ekonomisk vinst för staten, så att den inom kort betalar sig.

Den senaste talaren hyste en annan betänklighet, nämligen att det vore i hög grad illa, om vi skulle ställa så till, att vi icke hade att lita oss till någon annan krutfabrik än statens egen vid inträffad krigsfara. Jag vill ge honom rätt i det afseendet, och därför har jag för min del icke heller haft för afsikt att med anläggningen af denna fabrik undertrycka de enskilda fabrikerna, utan anser, att dessa äfven för framtiden böra uppmuntras af försvarsdepartementenas förvaltningar med leveranser. Ty statsfabrikens tillverkningsförmåga blir icke större än att äfven den enskilda verksamheten på detta område kan tillgodoses.

Det sista skälet emot ett bifall, som nu framfördes af reservanten, var, att man icke borde nedlägga mera pengar på denna anläggning, emedan den hade ett så ofördelaktigt strategiskt läge.

Ja, nu har emellertid Kungl. Maj:t och Riksdagen en gång inköpt denna egendom och satt den i ordning och utvidgat den till hvad den är, så att den nu är statens krutfabrik. Då är det väl helt naturligt, att man också fullständigar den så, att den helt och hållet kan uppfylla sin bestämmelse.

Det hade väl varit skäl af den departementschef, som hyste tvifvel om fabrikens strategiska läge att taga hänsyn till detta förförhållande och afstyrkt framställningen om dess inköpande, ifall betänkligheterna varit så stora, att de bort vara afgörande. Jag vill visserligen erkänna, att det varit lyckligt, om fabriken hade haft ett läge längre in i landet, men icke är i alla fall läget sådant, att det förefinnes någon tvingande nödvändighet att flytta fabriken åt annat håll eller nedlägga den.

Under sådana förhållanden synes det mig, som om alla skäl skulle tala för bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

Herr Biesèrt: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få säga, att jag kommer att ansluta mig till herr Daniel Perssons yrkande om afslag å den föreliggande punkten; och det gör jag af följande skäl, och jag skall be kammaren något litet fästa sig vid hvad jag har att säga.

Här har framhållits, att det icke är Kungl. Maj:t och icke de sakkunniga myndigheterna, som väckt den fråga, hvarom vi nu debattera, utan det är på grund af Riksdagens revisorers framställning och på grund af en Riksdagens skrifvelse till Kungl. Maj:t, som denna fråga kommit upp.

Under sådana förhållanden är det naturligtvis hopplöst för dem, som yrka afslag, att med detta yrkande vinna någonting. Men hvarför jag tagit till orda i denna sak, beror på den omständigheten, att jag åtminstone för min del vill hafva till protokollet antecknadt, att jag icke med min röst bidragit till det beslut, som Riksdagen möjligen går att fatta.

När fråga blef väckt om att inrätta ett fullständigt statens krutbruk, då blef, såvida jag icke är oriktigt underrättad, uppdrag lämnadt vederbörande sakkunnige att utreda hvar bästa läget vore för detta statens krutbruk. Och denne sakkunnige fann, att Åker icke var den bästa platsen; det fanns tvärtom i landet åtskilliga platser, som voro lämpligare än just Åker. Emellertid berodde det på åtskilliga omständigheter, billighetssynpunkten bland andra, att man just kom att välja Åker. Men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att då vederbörande sakkunnige gåfvo sitt bifall till att lägga statens krutbruk till Åker, var det under förutsättning, att det fortfarande skulle finnas enskilda krutbruk, som i händelse af nöd kunde tjänstgöra såsom reserv och leverera till armén behöfligt förråd af krut.

Under sådana förhållanden är det icke underligt, att den, som är varmt intresserad för försvaret, som är varmt intresserad däraf att vi i nödens stund verkligen hafva de medel, som möjligen stå oss till buds för försvaret, också söker sörja för att dessa medel då finnas till hands.

I Riksdagens skrifvelse af förra året heter det bland annat: »Riksdagen anser emellertid, att det ekonomiska resultatet icke bör tillmätas hufvudsaklig betydelse vid bedömandet af förevarande viktiga fråga, där det gäller att vinna säkerhet för att försvaret må under alla förhållanden kunna påräkna erforderligt material för tillverkning af krutsorter af viss bestämd beskaffenhet».

Nu vill jag hemställa till kammaren, huruvida man skall våga göra det påståendet, att Åkers krutbruk under alla förhållanden skall kunna uppfylla de villkor, som man kan ställa på statens krutbruk. Jag tror mig kunna säga, ehuru jag visserligen icke är sakkunnig, att så icke är förhållandet. Åtminstone hafva de sakkunnige, som jag talat vid, med en mun förklarat, att det mycket lätt kan hända, att Åkers krutbruk redan under första skedet af ett inträffadt krig kommer i fiendens hand. Då inträder ju det förhållandet, att, äfven om vi vilja försvara oss med aldrig så stort hjältemod, vi icke kunna det af brist på ammunition. Under sådana förhållanden är det icke underligt, att man hyser sina betänkligheter för att vara med om ett

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

anslag, så pass stort som 248,000 kronor, för en anläggning, om hvilken man är öfvertygad, att den ej är lämplig, utan kanske är den minst lämpliga af alla, som kunde komma ifråga.

Jag har naturligtvis icke, såsom jag nyss antydde, någon utsikt att vinna bifall för mitt yrkande om afslag. Och därför skall jag också be att särskildt få fästa mig vid hvad herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet sade, då han yttrade, att det icke var hans afsikt att med den nya utvidgningen af Åkers krutbruk döda den inhemska industrien på detta område. Jag vill redan nu, förutskicka, att jag anser lyckligare, om statens krutbruk blefve förlagdt på en i strategiskt hänseende bättre punkt än nu blifver fallet. Och jag vill särskildt betona, i likhet med den föregående talaren, att jag icke är på något sätt intresserad i de krutfabriker, som på senare åren uppstått. Men jag vill understryka herr statsrådets ord, att då så förhåller sig, att statens krutbruk kommer att få det läge att tämligen snart i händelse af krig blifva urståndsatt att leverera nödigt krut för arméns behof, är det af vikt, att staten lagar så att det finnes reservförråd att tillgå, att någon eller några af de enskilda fabriker, som nu finnas, hafva möjlighet att existera, så att man därifrån må kunna i händelse af nöd få behofvet fylldt.

Herr talman! På grund af dessa skäl ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Lindhagen, Nyström, Månsson, Starbäck, Svensson* i Skyllberg, *Sandin, Hultkrantz* och *Forsberg.*

Herr Sjö: Herr talman! Mine herrar! Den näst föregående talaren nämnde i sitt anförande såsom motiv för sitt afslagsyrkande bland annat att det kanhända inträffar med det läge, krutbruket får, att detsamma faller i fiendens hand, om ett krig utbryter.

Ja, hvad detta skäl angår, tror jag att han sagt detsamma, hvar än fabriken föreslagits att förläggas. Det är sannerligen icke lätt för hvarken denne talare eller någon annan att säga hvar en fiende skall intränga i vårt land, när han kommer, och hvad han i första rummet skall förstöra. Det är sannerligen icke godt att säga för någon af oss, så att dessa motiv för afslag tror jag icke väga så mycket.

Emellertid skulle det enligt mitt förmenande vara mycket besynnerligt, om denna kammare, som blott för ett år sedan beslöt att skrifva till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning af sakkunnig person och framlägga förslag för Riksdagen om anordnande af bomullskrutsfabrikation för statens räkning vid Åker, en verksamhet, som då ej där bedrefs, nu skulle utan vidare frånträda denna sin mening.

Man har ju inköpt denna artikel från enskilda tillverkare i många år. Och det är icke allenast förlidet års Riksdag, som påpekat nödvändigheten att staten har egen kruttillverkning, utan äfven statsrevisorerna, som för 7 à 8 år sedan framkommo med ett förslag i denna riktning. När man nu har ett sådant förslag som det af Kungl. Maj:t framlagda, hvilket blifvit uppgjordt af sakkunnig person och

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

sedermera granskats af fackmän, och då man kommit till ett så godt ekonomiskt resultat, synes det mig, att man icke endast af ekonomiska hänsyn utan äfven ur försvarssynpunkt bör bifalla det förslag, som här föreligger om inrättande af ett statens krutbruk vid Åker. Det är icke sagdt, att man kan kommendera de enskilda fabrikerna i farans stund, som man kan göra med sin egen.

Nu har af en utaf reservanterna — och det har af den näst föregående talaren understrukits — nämts, att de enskilda fabrikerna skulle lida på, om staten började själf drifva krutfabrikation och icke vidare köpte af deras tillverkning.

Ja, hvad detta beträffar tror jag, att hvarje enskild person får finna sig i detta fall. Men herr chefen och statsrådet för landtförsvarsdepartementet har nyss förklarat för kammaren, att han tror att man skall behöfva krut äfven från dessa enskilda fabriker. Och det kan nog vara godt i farans stund, att staten har icke blott sin egen tillverkning att tillgå, utan kan påräkna hjälp äfven af de enskilda fabrikerna, som äro förlagda än här än där i landet; då kan man icke gärna befara, att, såsom den föregående talaren sade, fienden skulle hugga in på alllesammans och ta dem.

Nu är emellertid det af fackmän utarbetade förslaget i ekonomiskt afseende så vackert, att kostnaderna för fabrikens anläggande skulle betäckas på fyra år. Man skulle nämligen få tillverkningen 1 krona 10 öre per kilo billigare, än om man köpte krutet af enskilde. Man har också den fördelen, att man icke behöfver befara, att man skall blifva trakasserad af enskilda, hvilket man måhända annars skulle kunna bli. Ifall man icke inrättat sig så som tilltänkt är och Riksdagen en gång begärt, utan vill fortfarande vända sig till enskilde, så är det icke sagdt, att den enskilde då säljer till det pris, som han förut erbjudit — de hafva nu erbjudit sig att sälja för ett visst pris. Hvad skulle då hindra samma fabriker att, om staten upphörde med sin tillverkning, och om den icke inrättade detta bruk, såsom tilltänkt är, organisera och sammansluta sig och sedan begära något högre pris.

På grund af hvad jag nu anfört får jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Då Kungl. Maj:t till 1893 års Riksdag framlade proposition om öfvertagande af Åkers krutbruk och uppförande därstädes af en fabrik för tillverkning af röksvagt krut, anslog Riksdagen för detta ändamål 219,500 kronor. I denna proposition heter det, att man skulle, såvidt möjligt vore, se till, att man i krutfabrikationen gör sig oberoende af utlandet. Detta uttryck i statsverkspropositionen fann man så öfvertygande, att man anslog medel till ett krutbruks uppbyggande. Då ett par år senare Riksdagens revisorer kommo för att granska brukets räkenskaper och förvaltning, befanns det emellertid, att arméförvaltningen med en tysk fabrik gjort upp kontrakt, att man hos den skulle köpa icke mindre än 35,000 kilogram bomullskrut för hvart och ett af de fem åren 1895—1899. Revisorerna funno det märkvärdigt, att man, när man så nyligen fått en krutfabrik för statens räkning, skulle behöfva köpa krut från utlandet, och då skrefvo revisorerna i sin berättelse, att det väckt

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

deras uppmärksamhet, att den i krutfabrikationen till väsentlig del ingående beståndsdelen bomullskrut icke tillverkades på stället. Alla revisorerna lefde då i den föreställningen, att denna fabrik skulle tillverka äfven råvaran, det vill säga bomullskrut, så att man icke skulle behöfva köpa sådant från utlandet, men så var ingalunda fallet. Det svar, som arméförvaltningen gaf på denna paragraf i statsrevisorernas berättelse, innehöll, att det visst icke varit meningen att anlägga en fabrik för bomullskrut inom landet; lika litet som man för allt svartkrut toge råvaran inom landet, lika litet vore det meningen, att tillverka bomullskrut inom landet. Men förut lefde alla revisorer i den föreställningen, att krutbruket skulle vara anordnadt för hela krutfabrikationen. När man sedan fann, att man misstagit sig i detta afseende, så är det klart, att man icke släppte denna fråga i Riksdagen, utan sökte föra frågan framåt, så att den hufvudsakliga beståndsdelen i krutet, bomullskrutet, kunde tillverkas på platsen. Så fortgick frågan på sätt, som herr Daniel Persson här refererat.

Redan under den tid det nyssnämnda kontraktet gällde, nämligen under tiden 1895—1899, lät man uppgöra kostnadsförslag för uppbyggande af en sådan fabrik, som det nu här är fråga om, men af skäl, som då anfördes, blef detta förslag icke framlagdt för Riksdagen. 1900 års revisorer måste därför ännu en gång påminna om saken. Men på denna påminnelse framkom icke något förslag i frågan, utan det var först i fjol, på enskild motionärs framställning, en skrifvelse till Kongl. Maj:t afläts. Då frågan är så förberedd och så många gånger granskad, kan det väl icke vara skäl att nu afslå densamma.

Det har anförts, att i denna kostnad af 248,000 kronor ingå 10,000 kronor såsom »ersättningar». Ja, det är nog ledsamt, att man skall behöfva betala ersättning, när man skall förvärfva plats för fabriker för statens räkning, men det är vanligt, att den, som skall lämna något till staten, vill hafva möjligast bra betaldt därför. Så är det ock här. Men dessa tiotusen kronor skola icke till hela sitt belopp utgöra ersättning åt arrendatorn, utan dessa 10,000 kronor äro fördelade på flera poster. Däri ingår först en post på 500 kronor såsom ersättning till kvarnarrendatorn för en bostadsbyggnad, således får staten här valuta. Vidare är det en post på 5,000 kronor, utgörande ersättning till kvarnägaren för en mjölnarebostad samt för förloradt arrende för åren 1904 och 1905, således äfven här finge staten någon valuta. Slutligen ingår i summan 4,500 kronor såsom patentafgifter till doktor Vallentin för två apparater, som erfordras för denna fabrik. Det är således endast 5,500 kronor som tillfalla kvarnarrendatorn och kvarnägaren, och i detta belopp ingår dock ersättning för åtskilliga byggnader, som staten får. På denna grund anser jag således icke att man bör afslå förslaget.

Nu är visserligen förhållandet det, att de enskilda fabrikerna satt ned sina priser på bomullskrut så lågt, att knappast staten skulle kunna få ekonomisk förmån att själf tillverka det. Men jag hemställer till herrarne, huruvida det är troligt, att dessa priser komma att stå fast någon längre tid, om Riksdagen nu afslår Kungl. Maj:ts framställning. Då frågan genom ett afslag blifvit bragt utom Riksdagens förhandlingar under flera år, lär nog priset hos de enskilda

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

tillverkarne icke komma att ställa sig så lågt, som man nu förespeglar oss.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman! Då denna kammare vid förlidet års riksdag beslöt att skrifva till Kongl. Maj:t angående anläggande vid Åker af en fabrik för tillverkning af bomullskrut, tog jag mig friheten uppträda emot detta förslag och säga, att det icke vore riktigt, att staten i en hand förlade kruttillverkningen. Jag tror, att såsom här är antydt från flera talare, det kan vara farligt, att det finnes blott en fabrik, som kan tillverka krut. Och jag får säga, att hade icke andra förhållanden nu inverkat, så skulle jag hafva äfven i år ställt mig på deras sida, som yrka afslag. Nu har emellertid tillkommit en sak, som gör, att jag tror, att, utom den för statens räkning föreslagna fabriken, äfven andra fabriker för tillverkning af krut skola vara nödiga. Inom generalstaben har utarbetats ett förslag till organisation af vår landsstorm. Detta förslag har jag fått taga kännedom om. Om detta förslag blir antaget, lärer nog kruttillverkningen behöfva bli betydligt större, än den nu är. Det behöfliga antalet patroner skulle blifva mer än fördubbladt mot hvad det nu är. Landstormen skulle organiseras så, att dess officerare skulle taga hand såväl om den frivilliga skytterörelsen som om öfningarna för landstormen, och detta skulle, såsom jag nämnt, taga en så stor del ammunition i anspråk, att jag är öfvertygad om, att såväl den föreslagna fabriken som de enskilda skulle kunna få tillräcklig afsättning för sin tillverkning. Jag vill emellertid slå fast herr statsrådets och chefens för landtförsvarsdepartementet uttalande om behöfligheten af äfven enskilda fabriker, och då kan jag icke annat än vara med om det uttalande, som göres i statsutskottets betänkande, ty jag tror, att det icke är nyttigt, att de enskilda fabrikerna hafva ensamma hela kruttillverkningen i sin hand, liksom jag icke heller anser det lämpligt, att staten har hela tillverkningen i sin hand. Men då jag är öfvertygad om, att både de enskilda nuvarande fabrikerna och statens komma att behöfvas för denna tillverkning, så tror jag, att man lugnt kan bifalla det här gjorda förslaget. Det är, såsom jag nyss anfört, icke lämpligt, att staten har monopol på kruttillverkning, men detta är ingalunda meningen, såsom man nyss hört af det uttalande, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet gjort, och hvilket uttalande jag ber att få taga fasta på.

Det är alldeles tydligt, att denna fabrik icke ligger på en plats, som är lämplig, om det är den enda i landet, och då så är förhållandet, anser jag det vara så mycket nyttigare att hafva mer än en fabrik, som tillverkar krut, om fara skulle uppstå för vår självständighet.

Herr Österberg: Herr talman! Jag begärde ordet särskildt med anledning af Biesèrts yttrande om fabrikens farliga strategiska läge. Det förvånar mig att se dessa farhågor uppträda så utan vidare i denna fråga. Det torde vara i detta fall att beakta, att fabriken i fråga skulle komma att ligga på ett afstånd af ungefär 5 à 6 mil

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

från Stockholm. Då ber jag att få fråga: hvar skulle de svenska trupperna hålla hus under sådana förhållanden, att denna fabrik skulle komma i ett farligt läge? Hafva de fiendtliga trupperna hunnit så nära Stockholm, att de äro 5 à 6 mil därifrån på andra sidan Mälaren, då tror jag för min del, att det är ganska illa ställdt med landet, och att man då gjorde väl i att sluta fred med fienden. Jag tror, att det är olämpligt att söka förmå kammaren att afslå förslaget på det af herr Biesèrt anförda skälet.

Det synes mig, som om det vore en fråga af yttersta vikt för staten, att den jämväl får en fabrik för tillverkning af bomullskrut, så att staten självständigt kan tillverka sitt krut. Detta är synnerligen viktigt därför, att om staten blir hänvisad uteslutande till de enskilda fabrikernas bomullskruttillverkning, så kan staten riskera att blifva ganska uppskörtad med afseende på bomullskrutpriset. Har staten däremot — såsom herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet yttrade — inrättat en egen fabrik, hvars tillverkning icke helt fyller statens behof af bomullskrut, hvarigenom äfven de enskilda fabrikerna blifva i tillfälle att för statens behof tillverka erforderliga partier, så äger man, synes det mig, därmed en kontroll och en regulator på de enskilda fabrikernas priser. Och detta är, så vidt jag kan förstå, en god sak.

Det erinrades här nyss, att de enskilda krutfabrikerna sänkt sina priser å bomullskrut. Detta framhölls i sammanhang med att man sökte få fram en så ogynsam kalkyl som möjligt för anläggningen vid Åker. Men hvilken garanti har man väl för att, om denna fråga icke bifalles, priserna icke ånyo gå upp? Det finnes, efter hvad jag kan finna, inga sådana garantier.

Enligt min uppfattning tala alla skäl för, att ifrågavarande fabrik bör anläggas, och jag ber därför, herr talman, att få tillstyrka statsutskottets förevarande hemställan i denna punkt.

Herr Biesèrt: Herr talman! Jag ber att med några få ord få klargöra min ställning till frågan, då jag, att döma af den föregående talarens yttranden, måste hafva blifvit missförstådd. Jag vill instämma med honom i alla hans premisser, men måste förklara, att jag icke kan gilla konklusionen, på samma gång som jag vill betona, att han glömde en premiss, som kanhända ändrat konklusionen: jag anser det nämligen vara absolut nödvändigt, att staten har krutfabrikationen helt och hållet i sin hand. Men det olyckliga är, att jag alldeles icke kan gilla, att denna fabrikation uteslutande skall förläggas till den plats, där den för närvande bedrifves, nämligen Åkers krutbruk. Den ärade eskilstunarepresentanten framhöll som sin uppfattning, att det icke är någon fara i att krutbruket ligger på denna plats. Han sade, att på ett afstånd af 5 à 6 mil från Stockholm borde det väl icke vara någon fara att hafva ett krutbruk. Jag utgår därifrån, att om hufvudstaden faller och östra delen af Sverige faller, så är därmed visst icke Sverige fallet. Det visar historien på andra håll. Och i alla händelser bör det vara statsmakterna angeläget att hafva denna viktiga fabrikation förlagd på ett sådant ställe att det åtmin-

Angående anslag för utvidgning af Åkers krutbruk. (Forts.)

stone i krigets första skede icke kan blifva tal om att detta krutbruk faller i fiendens hand.

Här har talats om, att man icke kan öfvertyga kammaren om nödvändigheten af detta. Jag har också förklarat, att jag icke anser mig kompetent härtill. Jag har yrkat afslag och därvid velat fästa uppmärksamheten på dessa synpunkter för att freda mitt eget samvete. Jag har endast velat understryka herr statsrådet och chefens för landtförsvarsdepartementet mening, att, då så olyckligt är, att krutbruket blifvit förlagdt till en sådan plats, staten måste se till, att den enskilda fabrikationen icke dödas utan måste fortgå för att i farans stund kunna användas som reserv.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 38 och 39.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning vidare af *punkten 40,* angående anvisande å beviljadt anslag till reservupplag af kläde m. m. till arméns munderingspersedlar, anförde

Friherre De Geer: Herr talman! Vid behandlingen af 13:de punkten rörande anslaget till ekiperingsbidrag åt reservbefälet framställde en talare den förmodan, att de nya uniformerna skulle komma att ställa sig billigare än de gamla. Vid besvarandet af detta anförande nämnde herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet bland annat, att den omkostnad, som skulle blifva en följd af att sabelbaljorna skulle förses med fodral af läder ej skulle bidraga till en sänkning af uniformspriset. Med anledning af detta yttrande ber jag få uttala den förhoppningen, att detta på sin höjd måtte afse kavalleriofficerare, då det som bekant af infanteriofficerare såväl i andra länder som i vårt eget ganska allmänt hyses den meningen, att sabeln är ett föråldradt vapen. Jag hoppas därför, att vid den utredning, som nu pågår, äfven må tagas under ompröfning, huruvida icke våra infanteriofficerare i sin fältutrustning skulle kunna befrias från detta vapen. Jag har af officerare hört framhållas, hvad som också af en hvar lätt inses, huru hinderligt det är att vid rörelser i oländig terräng nödgas hålla sabeln i ena handen och sabelbaljan i den andra för att ej i hvarje ögonblick riskera att falla omkull på den senare. Officern har väl i regeln föga nytta af detta vapen, han behöfver framförallt hafva händerna fria för att sköta kartor, kikare och dylikt. Bland vapen, som kunna ersätta sabeln, har man ju för öfrigt numera exempelvis Mausers ypperliga karbinpistol.

Jag hoppas, att vid den pågående utredningen hänsyn uteslutande måtte tagas till ändamålsenlighet i utrustningen och ej till några som helst slags traditioner, som kunna förhindra dess ernående. Jag har

för öfrigt intet annat yrkande att göra än om bifall till statsutskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 41—45.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47 och 48.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Slutligen föredrogs *punkten 49,* angående en af herr *D. Holmgren* väckt motion, n:o 55, om anslag till försträckning åt afgående indelta soldater för inlösen af de af dem innehafda torp; och yttrade därvid:

Herr Holmgren: Herr talman, mina herrar! För att icke göra kammarens ledamöter ledsna eller eljest väcka någon förargelse skall jag lofva att blifva fåordig som ett orakel och skarp och klar som ett axiom.

Som kammaren behagade inhämta, har jag i motion hemställt, att Riksdagen ville bevilja ett belopp af 2,000,000 kronor att användas till försträckningar på billigaste villkor till afgående indelta knektar för att sätta dem i stånd att vid afskedet ur krigstjänsten tillösa sig de af dem innehafda torp. Statsutskottet, välvilligt och tillmötesgående som alltid — enligt hvad en af mina ärade vänner på skaraborgsbänken yttrade här om dagen — har afstyrkt denna min motion. Jag kan naturligtvis icke tillåta mig att framställa något yrkande gent emot ett enhälligt statsutskott, men vill blott nämna, att jag därför icke anser, att min motion icke har en viss befogenhet, äfven om det kan sägas, att denna fråga mera är en känslofråga än en förnuftsfråga, så som utskottet har behandlat den.

Först medgifver jag då villigt, att statsutskottet har rätt, då det påpekat, att jag öfverskattat antalet af de soldattorp, hvilka ännu äro såsom sådana behållna. Detta må ursäktas mig, då jag icke haft tillgång till det statistiska material, som utskottet haft till sitt förfogande. Summan är dock den, att flera tusen af dessa soldater måst lämna sina torp och äro hemlösa. Detta är ett behandlingssätt mot dessa gamla välförtjänta soldater, som är statsmakterna föga värdigt. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att under årtionden för att icke säga århundraden ansågos de stamanställda soldaterna såsom i många afseenden de bästa krigsmän i världen. Och senast vid 1892 års urtima riksdag försäkrades, att man med bibehållandet af stamsoldaten och med de 90 dagarne skulle erhålla en armé, som vore fullt försvarsduglig och sådan, att den skulle röna

barns och barnabarns tacksägelse. Den tid blef icke lång, som dessa gamla soldater funno nåd inför vederbörandes ögon, ty omedelbart härefter började man tämligen enstämmigt förklara, att de voro alldeles odugliga för krigstjänst. Men det borde väl medgifvas, att dessa soldater, som i allmänhet kunna räknas till de mest plikttrogna och lojala medborgare i vårt land, härigenom blifvit på ett till den grad styfmoderligt sätt behandlade, att det nästan kan sägas vara en orättvisa, att man icke på bättre sätt sörjt för dessa tjänares existensmöjlighet. Om statsmakterna här trädt emellan, hade det utan tvifvel varit en uppgift värdig staten och en stor del af vårt folk.

Då emellertid detta icke gjorts, hvarken af Kungl. Maj:t eller af den kommitte, som behandlat egnahemsfrågan, så kan jag naturligtvis icke nu tillåta mig att framställa något yrkande, utan jag har endast i största korthet velat påpeka de förhållanden, som föranledt mig att bära fram min motion.

Herr Persson i Stallerhult: Jag skall icke heller blifva lång, men jag har ansett, att någon ledamot af statsutskottet bör besvara motionären. Motionären har med skärpa framhållit, att Riksdagen begått en orättvisa mot de hedervärda soldaterna genom 1901 års beslut om indelningsverkets upphäfvande. Den afdelning af utskottet, som i första hand behandlat denna motion, har mycket resonerat om saken, men ingen enda af afdelningens ledamöter har kunnat komma till den uppfattningen, att 1901 års beslut gjorde någon orättvisa mot de nuvarande soldaterna. Väl beslöts då att indelningsverket skulle, såvidt ske kunde, efter den andra öfvergångsperiodens slut d. v. s. efter tolf år upphöra, men icke har Riksdagen därmed beslutat, att de nuvarande soldaterna skulle bort med tolfte året, utan de kontrakt, som finnas mellan rust- och rotehållarne och soldaterna, skulle fortfarande gälla, tills soldaten afgår, och jag kan sålunda icke se, att man gjort någon som helst orättvisa mot dessa soldater. Är det några som man genom detta beslut beröfvat något, så är det de ynglingar, som haft för afsikt att bli soldater och efterträda de gamla. Mot dem skulle man ju möjligen kunna säga, att något slags orätt blifvit begången därutinnan, att de icke få tillfälle att efterträda de gamla soldaterna, men ingalunda har man genom 1901 års beslut begått någon orättvisa mot de gamla soldaterna. Nej, tvärtom kommer denna sista generation af soldater att få förmåner framför de äldre, ty om afgången bland soldaterna icke blifvit så stor som beräknadt var, skulle denna påskyndas genom en tidigare pensionering. Man har sålunda alldeles icke genom den nya härordningens antagande behandlat soldaterna med hårdhet, utan tvärtom beredt dem förmåner framför dem, som tjänat tidigare. Så har åtminstone jag sett saken och flera med mig. Äfven genom det beslut, som kammaren nyss fattade i förra punkten och hvarigenom dagaflöningen höjdes med 1 krona för korpraler och vice korpraler samt 1,20 för menige vid den indelta armén, har ju åt de nuvarande soldaterna beredts en förmån framför deras företrädare.

Jag har velat säga dessa ord, på det att de soldater, som nu tjäna, i följd af det anförande, som här nyss har hållits, icke skola

få den öfvertygelsen, att Riksdagen varit orättvis mot dem. Nej de hafva vederfarits väl så mycken rättvisa som de, hvilka lämnat sina torp långt före detta.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända bankoutskottets memorial:

n:o 5, angående beredande af anslag för inhägnande och ordnande af de till riksbankens tomt i Kalmar hörande delar af stadsvallen; och

n:o 6, angående beviljande af anslag för ordnande af tomten till riksbankshuset i Falun.

§ 3.

Efter föredragning häruppå af Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående åtgärder mot smittosamma könssjukdomars spridning m. m., lämnades på begäran ordet till:

Herr Hedin, som yttrade: Det är efter aftal med vederbörande utskotts ordförande som jag nu framställer det yrkande, att kammaren behagade utan vidare återremittera detta betänkande, därför att genom förbiseende ett viktigt moment af frågan, nämligen det, som rör den rättsliga sidan af saken, icke kommit att i utskottet blifva underkastadt nödig utredning på grund af vissa förhållanden, för hvilka det här kan vara onödigt att redogöra. Om återremiss nu äger rum, kommer behandlingen af ärendet, när det, såsom det är att förmoda, ganska snart återkommer, att underlättas och åtskillig tid att besparas. Det är, som sagdt, efter aftal med utskottets ordförande på utskottets vägnar, som jag framställt mitt förslag.

Herr von Schéele: Herr talman! Då ingen erinran blifvit gjord mot det slut, hvartill utskottet kommit, utan blott och bart den önskan uttalats, att utskottet måtte taga en särskild punkt i närmare öfvervägande, och denna punkt tvifvelsutan är af mycket svårlöst natur, så kan icke från utskottets sida vara något att invända mot en återremiss, så mycket mindre som jag för min del i likhet med den föregående talaren hyser den önskan och förhoppning, att på detta sätt en obehaglig debatt må kunna undvikas eller åtminstone inskränkas.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt återremittera ifrågavarande ärende till utskottet.

§ 4.

Statsutskottets härefter föredragna utlåtande, n:o 30, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående personalen vid statens järnvägar, blef af kammaren godkändt.

§ 5.

Om anslag för utvidgning och fördjupning af Albrektsunds kanal.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, n:o 31, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för utvidgning och fördjupning af Albrektsunds kanal.

I propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t under sjätte hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att till utvidning och fördjupning af Albrektsunds kanal bevilja ett anslag af 314,000 kronor och däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 157,000 kronor.

Utskottet hemställde dock, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Vid utlåtandet var fogad reservation af herrar *I. Wijk* och *F. E. Pettersson.*

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr Ödman, som anförde: Herr talman! Som kammaren behagade finna, har statsutskottet afstyrkt Kungl. Maj:ts förslag angående upprensning af Albrektsunds kanal. Detta har väckt en viss uppmärksamhet i Bohuslän, därför att denna kanals upprensning skulle bilda slutpunkten i den inomskärsfarled, till hvilken staten beviljat medel i flera omgångar. När man hunnit så långt, att man har endast inkörsporten kvar, borde man väl icke sluta där.

Denna fråga är ingalunda en lokal fråga i den mening statsutskottet synes tro, eller att den skulle beröra endast en viss kommun. Nej, den berör hela den västra skärgården och har nu blifvit af ännu större betydelse genom den ökade trafik, som på senare tider uppstått särskildt genom stenindustriens uppsving. Genom detta uppsving har fraktfarten söderut till Danmark och Tyskland ökats, och just dessa fartyg begagna sig af inomskärsfarleden för att undvika den höga sjögången vid västkusten och för att kunna komma fram utan fara för lif och egendom. Skola dessa fartyg gå utanför Marstrand, blir dels deras resor i hög grad fördröjda och dels löpa de därute ständiga faror. De af herrarne, som varit på västkusten, och det är väl ganska många, och varit med om en västlig storm där, förstå nog hvad frågan gäller. Det är sannerligen icke några leksaker, och äfven stora ångbåtar hindras ofta att fortsätta sina resor, utom det att man ständigt löper risken att fastna på klipporna.

Utskottet har till en början välvilligt yttrat sig om kanalens nytta och betydelse, i det att utskottet säger, att en utvidning och

förbättring af Albrektsunds kanal skulle vara till stort gagn för kustfarten inom den bohuslänska skärgården samt därigenom befordra såväl handelsomsättningen och persontrafiken som ock fiskerinäringen därstädes. Strax efteråt har utskottet emellertid kommit med det uttalandet, att enligt utskottets mening denna farled hvarken ur militär eller handelspolitisk synpunkt anses vara af den betydelse för det allmänna, att ifrågavarande arbete bör, såsom nu föreslagits, helt och hållet bekostas af statsmedel. Detta synes mig vara ett minst sagdt egendomligt uttalande efter hvad utskottet nyss sagt. Kanalen har utom för fraktfarten utefter länets kust äfven stor betydelse i strategiskt och militäriskt hänseende. Marstrands hamn är en viktig och från hafvet lätt tillgänglig hamn, men dess båda inlopp gå åt väster. Om en fientlig flotta skulle ha jagat några svenska pansarfartyg eller torpedbåtar in i Marstrands hamn, finns det icke något tillfälle för dem att komma därifrån som det nu är, men blefve kanalen upprensad, öppnades så att säga en bakdörr för dem och de sluppe ligga overksamma.

Om anslag för utvidgning och fördjupning af Albrektsunds kanal. (Forts.)

Nu hade man kunnat tänka sig, att i anseende till de finansiella svårigheter, med hvilka denna Riksdag har att laborera, man velat afslå detta förslag, men då hade man också bort motivera detta afslag därmed, att man under nuvarande förhållanden icke kan bevilja medlen; och afslaget hade då icke varit så smärtsamt för dem, det så mycket berör. Men utskottet har i sin motivering inlagt något helt annat. Det har sagt: I likhet med hvad af Riksdagen föreskrifvits i fråga om beviljade anslag för understödjande af, bland annat, upprensning af åar och farleder, synes det utskottet, att jämväl i nu förevarande fall de menigheter eller andra vederbörande, hvilka skulle hafva nytta af företagets genomförande, böra genom kontant tillskott, materialier, arbete eller andra bidrag bestrida minst en tredjedel af kostnaderna därför. Skall detta gälla för framtiden, så är det omöjligt att någonsin få upprensadt några leder af den betydelse som denna har. Ty det kan jag betyga, att några kommuner eller enskilda här icke kunna bisträcka med några medel, så mycket hellre som denna fråga icke är af lokal betydelse, utan af en allmän betydelse, då det gäller en genomfartsled för inrikes och utrikes fartyg. Det är denna motivering, som jag hufvudsakligast velat vända mig emot, och icke så mycket emot afslaget, ty det kan för i år motiveras af finansiella skäl, och då kan frågan komma tillbaka. Men om dessa motiv få kvarstå, så är hela förslaget så att säga strypt och inomskärsfarten i Bohuslän, som denna upprensning skulle möjliggöra, är tillintetgjord och de kostnader, som staten förut nedlagt på farledsupprensningar där i länet, skulle vara till mycket litet gagn, emedan upprensningen af den nu föreslagna delen utgör en viktig länk i den stora inomskärsfarleden vid rikets västra kust. Ty att de enskilde och kommunerna skulle släppa till en tredjedel af kostnaderna, är alldeles orimligt begärdt och omöjligt att få till stånd.

Jag vill icke längre uppehålla kammaren, utan jag skall inskränka mig till att yrka icke afslag å utskottets hemställan, utan blott att den motivering, som utskottet gifvit denna sin hemställan, måtte utgå.

Om anslag för utvidgning och fördjupning af Albrektsunds kanal. (Forts.)

Med herr Ödman förenade sig herrar *Täcklind, Wallentin, Olsson* i Heden, *Lind, Lyckholm* och *Andersson* i Grimbo.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Den siste talaren nämnde, att han fäste sig mindre vid ett afslag, som han fått af statsutskottet, än därvid, att statsutskottet hade skrifvit en motivering, som enligt hans förmenande var så ogynnsam som den nära nog kunde bli för dem, som särskildt intressera sig för företaget här i fråga. Jag kan icke så mycket undra på, om en representant från orten så resonerar, men å andra sidan förefaller det mig som att han icke heller bör undra så mycket på, att statsutskottet kommit till det slut, som här nu föreligger. Det gäller här en summa, som icke är obetydlig. Den utgör, som vi se, 314,000 kronor. Så mycket skulle det kosta att upprensa Albrektsunds kanal enligt det förslag, som Kungl. Maj:t förordar. Nu förefaller det egendomligt, att så mycket penningar skola användas för ett sådant ändamål, utan att man kan på förhand öfvertyga sig om att dessa penningar skola bli väl använda för framtiden. Förhållandet är ju nämligen det, att då Albrektsunds kanal förra gången upprensades, så, till följd af att icke någon hade skyldighet att vidkännas underhållet utaf detta arbete, grundades kanalen fort nog upp igen. Och det visade sig, att efter några år var det ganska liten om ens någon nytta med de på det sättet använda medlen. Nu har man sökt förekomma detta genom att på förhand vilja tillförsäkra sig visshet om att någon skulle bindas vid det framtida underhållet af kanalen. Skäligen kan väl icke ifrågasättas, att någon annan skulle tillförbindas detta än den, som är närmast intresserad och har gagn af att kanalen upprensas.

Om jag hörde rätt, sade äfven samme talare, att han ansåg, att det var för stort anspråk, som sattes på ortsbefolkningen, när man här i utskottets motivering antydde, att tilläfventyrs vederbörande kunde och borde kännas villiga och äfven skyldiga att bidraga med t. ex. en sådan andel som en tredjedel af kostnaden. Men kan man verkligen förutsätta, att detta arbete kan vara utaf så stort intresse som här nu säges och att det icke skall vara möjligt då att af vederbörande landsting, kommuner och enskilda rederier o. s. v. få ett sådant tillskott som en tredjedel af hvad arbetet kan komma att kosta? Är det verkligen så, att företaget är af så stor betydelse för den bohuslänska befolkningen, som här framhållits, tror jag, att man kan på goda skäl också antaga, att den skall känna sig villig att bidraga med någon del af kostnaden. Och framför allt måste man fordra, enligt min mening, att någon tillförbindes det framtida underhållet. Det kan icke vara möjligt att förutsätta någonting sådant som att man skall lägga ut så stort belopp af allmänna medel och icke ha någon säkerhet för att dessa medel blifva på ett förnuftigt sätt för framtiden använda. Jag tror alltså, att, om den befolkningen i Göteborgs och Bohuslän, som förnämligast intresserar sig för det arbete, som nu är i fråga, vill framgång åt denna sak, den också bör visa åtminstone något tillmötesgående och icke fordra allt af staten. Med något måste den bidraga själf, och framförallt måste den tillförbindas skyldigheten till meranämnda underhåll.

Jag tillåter mig, herr talman, på dessa skäl yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Om anslag för utvidgning och fördjupning af Albrektsunds kanal. (Forts.)

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

Herr Ödman: Jag skall bara be att få bemöta herr vice talmannens yttrande Det är nämligen så, att detta skulle bli en ny princip, införd just för detta särskilda fallet. Då vi för ett par år sedan beviljade anslag till hamn i Blekinge vid Hanö, kan jag icke minnas, att vi stipulerade något sådant villkor. Icke heller vet jag, att sådana villkor fästats vid andra anslag till upprensningar vare sig af Väddö kanal eller Kalmar sund eller annorstädes. Upprensning af smärre åar och vattendrag kan ju icke vara i ringaste mån likställd med detta stora företag. Detta företag är, som jag sagt, icke en lokalfråga, utan det är här fråga om en sammanbindningsled, en genomskärsfarled både för in- och utländska fartyg och som utgör en liten länk af den stora kedja, som redan är färdig. Därför tycker jag, att man, då man således kommit så långt som till porten, icke skulle göra fortsättningen omöjlig. Då var det icke mycken förtjänst med att göra allt hvad vi gjort, då man därmed endast kommer ett stycke, men icke längs hela skärgården.

De villkor, som nu uppställts, äro nya och ovanliga, och hvarför de skulle drabba endast Bohuslän, förundrar mig. Man har pekat på, att om Bohuslän skall erhålla denna fördel, så bör det få betala. Ja, det hafva vi fått veta af minsann beträffande längdbanan, för hvilken vi fått betala ut ett par miljoner kronor. Och vi hafva ej undandragit oss kostnader, när de behöfts. Men i detta fall tycker jag, att vi borde vara likställda med andra.

Jag skall, herr talman, be att få ändra mitt förra yrkande så till vida, att jag yrkar bifall till statsutskottets kläm, men med ogillande af motiveringen.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Herr Ödman har framdragit såsom jämförande exempel upprensningen af Kalmar sund och anläggningen af en hamn å Hanö äfvensom byggandet af Väddö kanal. Dock tror jag, att de enskilde vid utförandet af samtliga dessa arbeten tillförbundits att bidraga till någon viss del af kostnaderna.

Beträffande Kalmar sund kommer jag icke i håg annat, än att vederbörande ålades att skaffa upplagsplats för upptagen sprängsten, jord och sådant.

Hvad angår hamnen på Hanö, så var den af helt annan natur än det nu ifrågavarande företaget om upprensning af Albrektsund. Hanö hamn är en nödhamn för alla sjöfarande, som befinna sig på hafvet omkring Hanö. Hamnen är lotshamn; det finnes lotsstation på Hanö. Och utaf detta kunna herrarne finna, att, som sagdt, arbetet med Hanö hamn var af långt mera allmännyttig beskaffenhet än man kan säga om upprensningen af Albrektsund. Men detta oaktadt bidrogo de enskilde med viss del utaf kostnaden i form af

Om anslag för utvidgning och fördjupning af Albrektsunds kanal. (Forts.)

både dagsverken och andra arbeten, ehuru jag icke här kan på rak arm återgifva, till huru stor andel af kostnaden de lämnade bidrag.

Vidkommande slutligen Väddö kanal, erinrar jag mig mycket väl, att Kungl. Maj:t visserligen ej begärde de enskildes mellankomst, men statsutskottet observerade detta och förmente, att det icke var mer än rätt, att äfven de enskilde finge bidraga till kostnaderna för den dyrbara anläggningen. Statsutskottet förordade därför — och detta utskottets förslag blef af Riksdagen godkändt — att anslag för upprensning af Väddö kanal skulle beviljas endast under villkor att de enskilde tillsläppte fri jord för kanalens utvidgning äfvensom upplagsplats för sten m. m.

I alla tre fallen, särskildt beträffande Väddö kanal och Hanö hamn, fingo alltså de enskilde bidraga ej obetydligt.

Herr Ödman: Herr talman! Jag skall endast be att få nämna, att sådana upplagsplatser, om hvilka nyss talades och som de enskilda fingo släppa till, icke ansetts vara behöfliga uti förevarande fall, enär det är afsedt att, såsom alltid plägar ske vid västkusten, forsla ut den upptagna eller sprängda stenen och släppa ned den på djupt vatten. Är det så, att upplagsplatser vore erforderliga, skulle sådana naturligtvis tillhandahållas. Men, som sagdt, de äro icke här behöfliga. Någon bestämmelse om upplagsplatser har alltså ej behöft framläggas. Det är ju också mycket bekvämare och enklare att blott gå ut med mudderpråmarne och släppa ned stenen på djupet. I afseende å upplagsplatser kunna vi därför anses likställda med de enskilda vid andra kanalföretag.

Beträffande hamnen å Hanö har sagts, att den skulle vara en nödhamn. Ja, det är den. Den är för öfrigt en mycket behöflig hamn, men den är blott afsedd för de fiskebåtar, som gå i trakten — och några större båtar gå aldrig in där. Denna hamn är således endast af lokal natur. Under sådana förhållanden böra naturligtvis de enskilda, såvidt möjligt, bidraga till kostnaderna, hvilket de ju också gjorde i fråga om Hanö hamn med, såsom jag vill påminna mig, dagsverken.

Upprensningen af Albrektsund åter är af samma natur som upprensningen af Kalmar sund. Den är en genomloppsfarled för dem, som icke vilja segla utomskärs, och alltså ej egentligen afsedd för ett särskildt lokalt intresse.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Härefter föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets utlåtanden:

n:o 32, angående löneförbättring åt vaktmästaren vid justitieombudsmansexpeditionen; och

n:o 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af till förra militiebostället Wirshult n:o 1 och Kålshult n:o 1 i Kronobergs län hörande jordområden jämte hemmanet Wirshult n:o 1 tillhörig andel i vattenkraft.

§ 7.

Vidare föredrogos och godkändes lagutskottets utlåtanden:

n:o 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 4 kap. 8 och 9 §§ strafflagen; och

n:o 39, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagfart å fång till tomt i municipalsamhälle eller köping m. m.

§ 8.

Angående afskaffande af penninglotterier m. m.

Slutligen företogs till afgörande lagutskottets utlåtande, n:o 40, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående afskaffande af penninglotterier m. m.

Lagutskottet hade till förberedande behandling fått emottaga en inom Andra Kammaren af herr *K. A. Staaff* väckt motion, n:o 115, hvari föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lag om lotterier, hvarigenom penninglotterier i vårt land helt och hållet afskaffades, fullt verksamma åtgärder mot utländska lotters försäljning i Sverige möjliggjordes samt mindre lotterier för välgörande ändamål äfvensom konst- och industrilotterier för särskilda fall efter vederbörlig pröfning väl blefve tillåtna, men i händelse lotteriet vore af större omfattning ställdes under effektiv kontroll.

Utskottet hemställde dock, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade fogats reservationer:

af herr *Styrlander* mot vissa delar af utskottets motivering;

af herrar *Zetterstrand, Lindhagen, Nilsson* och *Johansson,* hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning om lotterier.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran lämnades till

Herr Staaff, som yttrade: Herr talman! Mine herrar! Jag må nästan öppet bekänna, att ifall jag på förhand kunde hafva anat, att lagutskottet skulle gifva mig ett sådant svar på min motion, som

Angående afskaffande af penning-lotterier m. m. (Forts.)

nu skett, så hade jag kanske betänkt mig mer än en gång att väcka densamma, detta dock icke på grund af någon öfverdrifven feghet för att försvara den åsikt, som jag i detta fall har, utan fastmer därför, att det synts mig ytterst betänkligt, att genom detta lagutskottets utlåtande Kungl. Maj:t nu verkligen har fått svart på hvitt af en utaf Riksdagens beredningar på att denna beredning anser, att Kungl. Maj:t har väl och riktigt utöfvat sin dispensrätt i fråga om lotterier och således väl och riktigt handhaft denna hittills åt Kungl. Maj:t ensam öfverlåtna sak. Och nu har ju också Första Kammaren bifallit lagutskottets utlåtande, så att betänkligheten är större. Frågan är, om äfven Andra Kammaren skall komma att gifva sitt godkännande åt denna fullständiga sanktion från Riksdagens sida på de senaste tolf årens alla lotteriföretag och den princip från Kungl. Maj:ts sida, som ligger under desamma.

Lagutskottets uppfattning och min uppfattning äro alldeles principiellt olika, alldeles diametralt stridande mot hvarandra uti denna fråga. Lagutskottet menar, att lotteri, ja, det kan gå till öfverdrift och verka skadligt liksom mycket annat, men i och för sig är icke lotteri — jag talar här närmast om penningelotteri — något ondt eller behöfver vara något ondt. Jag står, som sagdt, på en helt annan ståndpunkt. Efter min uppfattning är det förvärfssätt, hvartill man lockar allmänheten genom utbjudande af lotter, ett dåligt, ett osundt, ett mot god ekonomi stridande förvärfssätt, och följaktligen kan jag icke annat förstå, än att då staten gifver sin sanktion åt ett sådant utbjudande, så gör staten därigenom någonting, hvarigenom den på ett sätt och i en form direkt motverkar hvad den försöker att på annat sätt och i annan form uppamma hos folket. Det är en åtgärd, som efter min mening strider mot hvarje god uppfostringsprincip att på detta sätt släppa lotterierna lösa utöfver befolkningen. Det är den stora och viktiga skillnaden mellan utskottets och min åsikt.

Det är ju klart som dagen — och jag har uti min motion uttryckligen erkänt och framhållit detta — att det är en stor skillnad på lotteri och lotteri, att det är en mycket stor skillnad mellan saklotterier, som omfatta industri- och konstalster i allmänhet, och på penningelotterier. Och hvarför? Jo, därför att saklotterierna aldrig lofva hvad penningelotterierna lofva. De lofva aldrig mer än en behaglig, en lyxfull, en vacker, en rätt dyrbar artikel, men de lofva aldrig, såsom penningelotterierna, förmögenhet och rikedom. Att saklotterierna kunna och må hafva ett berättigande, har jag ju ej nekat till. Tvärtom föreslår jag, att de må bibehållas och tillåtas, dock efter en vederbörlig pröfning och under en vederbörlig kontroll. Men det är mot penningelotterierna, som jag har riktat mig. Och äfven i fråga om dessa lotterier är jag ju villig att erkänna, att det är en mycket stor skillnad på det ena och på det andra lotteriet. Man kan visst tänka sig ett penningelotteri, där vinsterna äro så låga och lotternas antal så inskränkt samt där ändamålet är af den beskaffenhet, att man kan säga, att lotteriet är lagdt på en viss krets, en viss social grupp, som är intresserad af detta ändamål, ehuru visserligen ej så intresserade, att de vilja offra sina penningar utan en liten utsikt eller baktanke till vinst. Men ingen människa kan väl emellertid

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

med godt samvete säga, att det är inom sådana gränser, som Kungl. Maj:t har hållit lotterierna på senare tider i vårt land, och ingen människa kan väl annat än erkänna, att dessa stora lotterier, af hvilka det första anordnades år 1889 och det sista något af de senare åren, icke på något sätt kunna inrymmas inom den ram af relativt tillåtliga eller ursäktliga penningelotterier, som jag nyss omnämnde. I dessa fall äro vinsterna så pass stora och antalet lotter så pass betydande, att meningen varit att sprida dem öfver befolkningen i det hela och därigenom kunna med den allmänna spellustan såsom stöd gagna något visst ändamål, för hvilket lotteriet är beviljadt. Jag tar såsom exempel det sista lotteriet, nämligen det lotteri, som afser en nybyggnad för Dramatiska teatern i Stockholm, ett lotteri på 20 millioner kronor. Kan någon människa verkligen säga, att detta är ett sådant ändamål, för hvilket ett dylikt afsteg från en uppställd statsprincip bör medgifvas?

Då jag för några år sedan var på en resa och därunder kom till Paris, kom jag i tillfälle att göra en beräkning öfver Paris' teatrar, och jag tror icke, att det resultat jag kom till är oriktigt, nämligen att Stockholm i förhållande till folkmängden har ännu flera teatrar än det för sin teaterlystnad så berömda Paris. Kan då emellertid ett sådant ändamål vara till den grad stort och nationellt, att man bör tillgripa en sådan utväg — om man öfver hufvud bör tillgripa den för stora och nationella ändamål? Ja, då säger man väl, att om en dramatisk teater har en så solid ekonomisk grund att bygga på som det att få själfva lokalen gratis innebär, är det att hoppas, att den dramatiska verksamheten skall bedrifvas på ett konsten värdigt sätt och utan alltför stora eftergifter åt en tilläfventyrs dålig smak. Detta påstående synes mig emellertid alldeles icke vara bestyrkt af fakta. Under senare tider har man här i Stockholm — åtminstone såvidt jag kan förstå — gång på gång kunnat konstatera, att enskilda teatrar visat ett fullkomligt lika stort uppsving under en hel period, ett uppsving af stora konstintressen, då verkligen ädla, bildande och uppfostrande alster uppförts på scenens tiljor. För min del tror jag icke, att skillnaden mellan en väl skött och en icke väl skött teater hufvudsakligen besticker sig till om den ena är subventionerad eller icke, utan jag tror — och det är på grund af erfarenhet jag tycker mig hafva vunnit den öfvertygelsen — att det är mycket mera beroende på, om en teater lyckats erhålla till ledare en insiktsfull, af konstens verkligen ädlaste mål besjälad person, som tillika har förmåga af energi och att rycka andra med sig. Då blir det något af, och då hafva enskilda teatrar mycket väl och ofta mycket bättre än subventionerade visat sig motsvara hvad man kallar konstens ändamål. Hvad är, om man nu går denna fråga litet närmare in på lifvet, den innersta kärnan, då nu ett lotteri, ett stort lotteri beviljas för sådant ändamål, byggandet af en dramatisk teater? Jo, grunden är naturligtvis den, att de förmögnare icke vilja eller kunna beräknas betala sina platser på teatern så högt, att icke blott teatern kan underhållas, utan jämväl anläggningskostnaden kan förräntas och amorteras. Detta är uppenbarligen grunden. Därför söker man på annat sätt och då i detta fall genom lotterier att erhålla medel. Men då

Angående afskaffande af penning-lotterier m. m. (Forts.)

lagutskottet på sitt måhända någon smula naiva uttryckssätt säger, att »lotteriet innebär ett lätt och verksamt medel att förena spridda krafter för befordrande af ändamål, hvilka kräfva en samverkan i större omfattning», frågas med skäl, huruvida icke denna samverkan i förevarande fall består uti en samverkan mellan de förmögnas önskan att få en teater, men obenägenhet att betala tillräckligt, för att den skall kunna underhållas med egna medel, å ena sidan, och de fattiges spellusta, å andra sidan. Detta är den egentliga samverkan och dessa äro de båda faktorer, som här samverka.

Min motion är väsentligen riktad just mot det sätt, hvarpå Kungl. Maj:t gång efter annan meddelat dispens, och herrarne kunna således förstå, att jag icke kan vara belåten med det yrkande, som i reservationen framställts och enligt hvilket denna dispensrätt, så vidt jag kunnat förstå, skulle kunna komma att bibehållas i sin hittillsvarande utsträckning. Jag tror, att det är nödvändigt, att nu verkligen en damm sättes för detta ständiga dispenserande.

Jag kan icke inbilla mig — och jag förstår icke, att någon kan inbilla sig, att det skulle vara hufvudstaden uteslutande, som skulle komma att för stora allmänna byggnader eller sådana ändamål röna den stora oerhörda ekonomiska fördel, som ligger i tillåtelsen om lotteriers anställande, utan man måste säga sig själf, att om man öppnat denna väg, är man tvungen att fortgå på densamma. Äfven Kungl. Maj:t, som visserligen icke i sin dispensrätt är bunden af någon lag, måste i viss mån vara bunden af konsekvensens lag och af rättvisa och billighet, och på det sättet lärer det väl lätteligen kunna hända, att vi i hela landet, både i norr och söder, få se det ena lotteriet efter det andra uppväxa till folkets välsignelse och uppfostran.

Det är klart, att då jag för vinnande af hvad som för mig är hufvudändamålet hemställt om en skrifvelse angående en utaf Kungl. Maj:t och Riksdagen gemensamt stiftad lag i ämnet, så har det synts framställa sig såsom en viktig angelägenhet för mig, att de hittills varande bestämmelserna på samma gång underkastas en välbehöflig revision i olika riktningar. I sådant afseende har jag icke kunnat underlåta att tänka på de restriktiva bestämmelser, som afse att hindra utländska lotters försäljning i Sverige. Man säger visserligen, att det är omöjligt att hindra dem. Ja, det är ju tänkbart, att detta verkligen är omöjligt, men, efter hvad erfarna personer upplyst och intygat, är det ett faktum, att bestämmelserna för närvarande tillämpas med den allra yttersta slapphet,och det har äfven en af reservanterna i sin motivering till reservationen påpekat. Det har sagts af vederhäftig person, att utländska lotteriagenter, långt ifrån att ordentligt beifras, tillåtas att inom landet fortsätta sitt geschäft utan annan påföljd än att de blifva beskattade. Men detta är icke den påföljd, som staten bör låta komma dem till del, som i detta fall öfverträda dess lagföreskrifter, utan den bör bestraffa och med större eller mindre vänlighet återföra dem till deras eget land.

Jag har naturligtvis äfven ansett, att en revision i fråga om kontrollen öfver öfriga lotterier — de nu tillåtliga konst- och industrilotterierna och lotterier för välgörande ändamål — bör göras möjli-

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

gast verksam. I detta afseende torde finnas åtskilliga exempel på att denna icke varit tillräckligt verksam, utan att lotterier under ett välgörande eller ett allmänt ändamåls skylt i själfva verket i icke ringa mån tillkommit för enskild fördel. Och hvad särskildt angår konstlotterier skall det kanske tillåtas mig, mina herrar, att uppläsa en kort skrifvelse, som jag erhållit och som är af följande lydelse:

»Svenska konstnärernas förening, som består af 150 konstnärer och har till sin uppgift att tjäna såväl konstens ideella syften som ock den enskilde konstnärens ekonomiska intresse, har med oro iakttagit, att personer, som ej äro utöfvande konstnärer till synes allt för lätt förvärfva tillstånd att anordna större konstlotterier under sken af att dessa lotterier företagas »till svenska konstnärers understöd och uppmuntran». Uttalande sitt vördsamma tack för det initiativ Ni, herr häradshöfding, tagit till revision af nu gällande bestämmelser för anordnande af lotterier, får föreningen uttala den förhoppningen, att, om en sådan revision kommer att genomföras, därvid jämväl måtte uppmärksammas de missförhållanden, här ofvan berörts, och att sådana bestämmelser måtte komma, att tillåtelse till konstlotteri ej må kunna erhållas utan en verkligen sakkunnig och effektiv pröfning af lotteriets beskaffenhet och syfte.»

Våra svenska konstnärers väg genom lifvet är nog icke en väg, som uteslutande är beströdd med rosor, utan törnena äro nog rikare, och jag tror, att denna kammare skulle handla i öfverensstämmelse med en ofta visad humanitet gent emot stora och verkliga kulturintressen, om kammaren behjärtade, hvad de sålunda framställt såsom sina önskningar.

Som kammaren, utaf hvad jag här korteligen har yttrat, torde finna, är det min afsikt att yrka bifall till min i detta ämne väckta motion, men då jag enskildt har erfarit, att vissa representanter, som eljest skulle vara benägna att gifva sitt understöd åt densamma, något litet stött sig på ett enda uttryck där, som synts dem innebära något för mycket, så att säga, mer än som någonsin kan komma till effektivitet, har jag velat göra en liten förändring i mitt förslag. Jag föreslår här:

»— — — lag om lotterier, hvarigenom penninglotterier i vårt land helt och hållet afskaffas, fullt verksamma åtgärder mot utländska lotters försäljning i Sverige möjliggöras» etc. Det har invändts häremot, att uttrycket »*fullt verksamma åtgärder*» är kanske väl starkt, att man därmed begär för mycket eller mera, än hvad man på förhand måste inse att man kan få. Jag har därför ändrat denna lilla mellansats till: »möjligast verksamma åtgärder för utländska lotterier i Sverige föreskrifvas» etc. Det är till min motion, i klämmen ändrad så som jag nu sagt, som jag vördsamt anhåller om kammarens bifall.

Under mina små studier och forskningar angående lotterifrågans föregående öden här i Riksdagen föllo mina ögon vid genomläsningen af de debatter som höllos år 1889 angående det första teaterlotteriet, på ett yttrande i Första Kammaren af en numera bortgången talare, hvars gedigna sakkunskap och lysande talareförmåga efterlämnat många, numera helt visst ganska sällsynta, prydnader i kammarens

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

protokoll. Uti Hans Forssells anförande den gången såg jag följande lilla sats: »— när vi nu *för en gång* skola för ett allmänt ändamål göra ett nödtvunget afsteg *från den sunda ekonomiska princip*, som i vårt land förbjuder lotteriaffärer» etc. Ja, så trodde man för 13 år sedan, man tänkte då, att det var för denna enda gång man gjorde ett afsteg från en princip, som man erkände vara sund. De många afsteg, som sedan dess hafva gjorts, ha nästan upphäft principen och skapat ett regellöst tillstånd. Jag hemställer nu, att Andra kammaren ville genom att bifalla mitt yrkande återställa denna goda princip.

Häruti instämde herrar *Hammarström, Moll, Nyström, Johansson* i Öija, *Beckman, Jansson* i Edsbäcken, *Collvin, Ström* i Transtrand, *Lindgren* i Örebro, *Olsson* i Viken, *Larsson* i Lund, *Johansson* i Jönköping, *Johansson* i Aflösa, *Danielsson, Johansson* i Möllstorp, *Ericsson* i Ahlberga, *Nordin, Eriksson* i Elgered, *Olsson* i See, *Erikson* i Öfre Odensvi, *Broström, Matsson* och friherre *De Geer*.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Vår nu gällande lotteriförordning stadgar i sin första paragraf: »Lotteri om penningar eller penningars värde må ej för allmänheten inrättas och öppnas». Men denna sats är en död bokstaf, det finner man, när man af utlåtandet inhämtar, att från år 1889 till och med år 1900 ha af Kungl. Maj:t tillåtits lotterier till ett sammanlagdt belopp af omkring 44 millioner kronor. Skall en lag finnas, skall den äfven efterlefvas. Men för att den skall kunna efterlefvas under alla omständigheter, kräfves att den är så stiftad, att icke dispens från lagen kan äga rum, utan att lagen själf gifver alldeles tydlig anledning därtill. Vill man således i denna fråga åstadkomma någonting, kräfves efter mitt förmenande, att man får en lag, stiftad af konung och Riksdag gemensamt.

Jag har här i min hand en bok med titel »1734 års lag», men det är icke vår vanliga lag, utan den innehåller de för storfurstendömet Finland gällande delarne af Sveriges rikes lag. Denna lag öfverensstämmer ganska mycket med vår lag. Men uti dess strafflag förekommer i 43 kap. stadganden just om lotteriirörelse. I § 1 nämnda kap. stadgas bötesstraff för den, som föranstaltar lotteri med vinst af penningar, eller ock af penningar och annat gods. I § 2 stadgas likaså straff för den, som, utan behörigt tillstånd, föranstaltar offentligt varulotteri, och i § 3 stadgas likaledes straff för den, som säljer eller håller till salu lott till lotteri utom landet. Det är just dessa principer, som jag skulle vilja ha in i vår svenska lagstiftning. Att allt föranstaltande af penninglotterier vore förbjudet, att offentligt varulotteri endast finge äga rum med behörigt tillstånd och att den, som säljer eller håller till salu lott till lotteri utom landet, skall bötfällas.

Då jag har denna uppfattning, inse herrarne, att min ståndpunkt i denna fråga i stort sedt öfverensstämmer med motionärens. Såsom han nämnde, var det en passus i klämmen till hans motion, till

hvilken jag icke kunde yrka rent bifall, men sedan passus är förändrad, möter för mig icke något hinder att vara med om motionen.

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

I vår reservation hemställa vi om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i syfte att få en lagstiftning om lotterier. Denna lagstiftning har jag tänkt böra blifva i öfverensstämmelse med de grunder, som motionären dels i motionen, dels här, något modifierade, framhållit.

Under sådana omständigheter är det mig likgiltigt, om kammaren bifaller motionen i dess förändrade skick eller reservationen, allra helst som frågan för denna gång fallit, därigenom att Första Kammaren afslagit den förevarande framställningen och bifallit utskottets hemställan.

För min del skall jag icke göra något yrkande, men mina åsikter härvidlag sammanfalla närmast med motionärens.

Med herr Zetterstrand förenade sig herr *Anderson* i Hasselbol.

Friherre Bonde: Herr talman, mine herrar! Det är nu så — det ha vi ofta sett här i denna kammare — att när en talare rör vid de s. k. moraliska strängarna, vinner det genljud inom kammaren. Jag kan icke annat än högakta denna Andra Kammarens sedan gammalt väl kända stämning för den allmänna moralen. Jag erkänner, att vi här, som äro satta att representera folket, äga att vara icke blott lagens, utan äfven moralens väktare. Men det kan vara skillnad på att tala om hvad som bör göras för höjandet af den allmänna moralen och att tänka sig, hvad som därvidlag kan göras. Tyvärr äro människorna, för att använda ett gammalt väl kändt uttryck, icke så goda, som de borde vara, tyvärr har den mänskliga naturen många svagheter, och det är icke möjligt — jag trotsar både Riksdag och någon annan att göra det — att omskapa mänskligheten till idealmänniskor. Ibland de många svagheter, som finnas hos människorna, är nu äfven den spellusta, skulle jag vilja kalla det, som uppträder hos många individer, en lust att — såsom den förste ärade talaren så riktigt sade — på ett icke fullt sundt sätt söka hastigt vinna en fördel, utan att därför behöfva prestera något motsvarande arbete. Om vi skulle hylla den principen, att ingen vinst eller förmögenhet finge existera, som icke representerade en produkt af själfva individens arbete, skulle vi lefva i en idealstat, men därhän ha vi ännu icke kommit, ännu gifves det många tillfällen för en medborgare att på ett eller annat sätt skaffa sig förtjänst, en ofta hastig och stor förtjänst, utan att man precis kan evalvera det arbete, som blifvit nedlagdt för förtjänstens erhållande, till samma värde. Jag kan icke finna, att den vinst, som erhålles genom ett lotteri, är så ofanligt mycket osundare än den vinst, som erhålles t. ex. genom affärsspekulationer och dylikt.

Den förste ärade talaren citerade en talare i Första Kammaren, som där yttrade sig angående lotterifrågan, då den år 1889 var före här i Riksdagen. Jag vill också citera ett yttrande af en talare från samma tillfälle — som sedan blifvit ett bevingadt ord — att lotterierna äro de fattiges poesi. Utan att vilja till fullo instämma däruti,

Angående afskaffande af penning-lotterier m. m. (Forts.)

måste jag dock medgifva, att det innebär en viss sanning, ty just denna förhoppning, som näres i många hem, under det att lottsedeln ligger i byrålådan, att man genom en lotterivinst skall kunna få lindring i många och svåra bekymmer och kunna skaffa sig hvad man behöfver, kan bidraga att sprida ett glädjeskimmer uti dystra ögonblick. Nu kan man visserligen med fog invända, att sorgen blir så mycket större, när sedan lottsedeln icke utfaller med vinst och man finner sig besviken i sina drömmar. Ja, det är sant, men allt som under lifvets sorger kan bidraga att ingifva hopp om bättre tider och om äfven endast för korta stunder afvändt tankarne från det närvarande har i alla fall ett visst värde.

Den förste ärade talaren framhöll, att man borde söka fullt effektiva medel mot spridandet af utländska lottsedlar. Utskottet har för sin del ansett, att något dylikt icke är möjligt eller tänkbart, utan att man kränker brefhemligheten. Så länge som lotterier finnas i andra länder, i Danmark, Tyskland m. m., kan man alltid få lottsedlar in hit i landet. Man har också invändt, att det att vilja bekämpa de utländska lotterierna med inhemska är en tillämpning af den gamla satsen, att af alla krig äro de inbördes krigen de bästa, ty då stanna penningarne inom landet. Det ligger emellertid en viss sanning i denna gamla sats, mera än man kanske tror. Om man nu ej kan förhindra, att det här i Sverige spelas på lotterier, är det väl bättre, att denna stora guldström, som nu går ut ur landet i och för inköp af lottsedlar utifrån, stannar kvar inom landet. Det är inga obetydliga belopp, som det här gäller; enligt statistiken gå årligen från Sverige till de utländska lotterierna icke mindre än 11,000,000 kronor, däraf återkommer väl en del i form af vinster, men öfverskottet är säkerligen ganska stort, och dessa penningar skola fortfara att på detta sätt strömma ut ur vårt land, ända till dess att mänskligheten blifvit så förbättrad, som herr Staaff hoppas och Andra Kammaren med honom.

Vi smickra oss gärna med här i Sverige, att vi i moraliskt afseende stå högre än andra nationer. Ja, jag tror, att vi äfven göra det, och man kan ju ha anledning att tro något sådant, då vi här på detta sätt alltid ruska på hufvudet mot allt hvad lotterier heter, då däremot alla andra länder ha sådana. I Tyskland finns det knappt någon stat, som icke består sig med ett eget lotteri, ja, till och med i det strängt sedliga Preussen finnes lotterier öfverallt. Eljest brukar man ju i Tyskland vara mycket sträng i moraliska saker och där ha en massa förbud, så att man — såsom vi alla veta — knappt kan taga två steg utan att möta en tafla, på hvilken står: Es ist verboten! etc. Men man får i alla fall i Tyskland spela på lotterier. När man således i alla länder rundt omkring oss tillåter lotterispel, anser jag det vara alldeles otänkbart att undvika, att ett och annat lotteri äfven inom vårt land anordnas.

Den förste ärade talaren framhöll särskildt, att de lotterier, som af Kungl. Maj:t blifvit beviljade, afsett att främja ytterst olämpliga ändamål. Ja, han nämnde icke Nordiska muséets lotteri, det tänkte han icke på, ty då hade han måst erkänna, att det lotteriet var till förmån för ett kulturändamål, värdigt hela landet. Den ärade talaren

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

riktade sig i stället mot dramatiska teaterns lotteri. Det tillkommer icke mig alls att försvara den dramatiska konsten och framvisa dess betydelse, men jag tror, att herr Staaff något underskattade denna. Då han sade, att denna konst vore en de förmögnare klassernas ensak, tror jag, att han begick ett stort misstag. Så mycket vågar jag nämligen påstå, att den dramatiska konstens betydelse är för de breda lagren inom samhället, om icke större, så åtminstone lika stor som för de högre klasserna. Att de breda lagren ha ett större intresse än de förmögnare klasserna för den dramatiska konsten framgår tydligt däraf, att de billigare platserna å våra teatrar nästan alltid äro utsålda, medan många af de dyrare ofta stå tomma.

Skall man söka skydda hvar och en af oss så, att han icke får sin moral fördärfvad och tager skada till sin själ, tror jag icke, att det finnes någon annan utväg än att låta hvarje svensk individ åtföljas af en detektiv, såvida man icke vill, att de skola sitta i glasskåp. Men hvad är väl detta inköp af lottsedlar då och då för svårt moraliskt brott i jämförelse med de många moraliska brott, som begås inom slutna väggar? Herrarne veta nog, att äfven inom de mindre förmögna klasserna bedrifvas mången gång långt farligare spel, såsom på marknader och dylikt, hvilka spel ingalunda äro jämförliga med de tillfälliga spel, som bestå i, att man en gång köper en lottsedel, som kostar 10 kronor eller så.

Jag har härmed velat framhålla, att jag icke tror, att vi genom att nu införa absolut förbud för penninglotterier kunna i någon nämnvärd mån höja vårt folks sedliga nivå.

Jag erkänner villigt, att den anmärkningen äger fog, att det är olämpligt, att det finnes en lotteriförordning, som strängt förbjuder allt hvad penninglotterier heter, men att Kungl. Maj:t gång efter annan, med den rätt som tillkommer Kungl. Maj:t på grund af hans ekonomiska lagstiftningsmakt, gör undantag från den af Kungl. Maj:t gifna förordningen; detta är onekligen inkonsekvent. Jag skulle således icke ha något emot, att denna förordning förändrades till en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, men i öfverensstämmelse med hvad en af reservanterna framhållit i den mera omständliga motivering, som han låtit åtfölja reservationen, skulle äfven jag önska, att det förbehölles Kungl. Maj:t rätt att för vissa kulturella eller därmed jämförliga ändamål kunna bevilja för en eller annan gång penninglotterier. Om ett dylikt medgifvande intoges i lagen, skulle bestämmelsen härom vara klart och tydligt affattad, så att man icke sedan kunde säga, att Kungl. Maj:t kränkte en af Kungl. Maj:t själf stiftad lag. På detta sätt har jag uppfattat den af herr Zetterstrand m. fl. afgifna reservationen, i synnerhet i anledning af herr Lindhagens särskilda motivering till densamma. Jag skulle vilja yrka ett bifall till denna reservation, men herr Zetterstrands yttrande i dag gör mig något tveksam, ty däraf tycktes framgå, att han vill gå längre än hvad i den kortfattade reservationen angifves. I reservationen hemställes nämligen, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:ts täcktes efter verkställd utredning låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning om lotterier». Där talas icke alls om att i denna lag skulle

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

intagas ett absolut förbud för penninglotterier, d. v. s. ett förbud för Kungl. Maj:t att någonsin inrätta ett dylikt.

Det är således under förutsättning att alltid åt Kungl. Maj:t inrymmes rättighet att för viktiga kulturändamål fortfarande få bevilja penninglotterier som jag, herr talman, yrkar bifall till den af herr Zetterstrand m. fl. afgifna reservationen.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! Det gläder mig att höra, att den siste ärade talaren erkänner olägenheterna af det nuvarande tillståndet på detta område. Hvarje gång, då frågan om penninglotteriers upprättande varit före i denna kammare, då den alltid har fallit, har här med skärpa framhållits, att det vidsträckta bruk, som Kungl. Maj:t gör af sin dispensrätt genom att gång på gång bevilja penninglotterier, helt och hållet eluderar lotterilagens bestämmelser. Vi ha numera, kan man säga, nästan ett permanent penninglotteri. Penninglotteri är en osund, ojämn och orättvis beskattning. Det är icke den rike, den förmögne, som spelar på lotterier, utan det är den fattige, den medellöse, och den som har litet eller intet, som spelar, för honom hägrar den tanken att i ett slag blifva förmögen. Vi ha svagheter, sade friherre Bonde; ja, det är ett mycket vackert erkännande af honom, men är det på samma gång skäl att rekommendera, att man skall uppmuntra dessa svagheter? Spelpassionen är ju en svaghet, liksom fyllerilasten är en svaghet. Hvad går vår nykterhetslagstiftning ut på? Icke går den väl ut på att upprätta en massa krogar, för att vi på dem skola ha tillfälle att tillfredsställa denna last, utan tvärtom vill den afskaffa så många krogar som möjligt. Jag tycker, att konsekvensen och logiken fordra, att vi skola reagera mot penninglotterierna så mycket som möjligt.

Friherre Bonde sade, att lottsedeln är en källa till glädje i månget fattigt hem. Men, mina herrar, tro ni verkligen, att det är så? Den fattige tager kanske sin sista skärf för att köpa sig en lottsedel, men där hemma få hustru och barn sitta och svälta; när de få se detta papper, blifva de bestämdt icke så glada i hågen, då de ju sakna bröd för dagen.

Så vidrörde friherre Bonde äfven en annan sak, som här varit oändligt många gånger debatterad och diskuterad. Han sade nämligen, att vi i alla fall spela på utländska lotterier, och hvarför skulle vi då icke lika gärna kunna ha ett inhemskt lotteri att spela på? Däremot vill jag emellertid invända, att hvarje ökadt tillfälle att spela på lotteri medför naturligtvis en ökad spellusta. Det är väl egentligen södra och kanske en del af mellersta Sverige, som spelar på utländska lotterier. Vi ha ju nu ett så godt som ständigt penninglotteri här i Stockholm, och vi kunna se, huru lotterilokalen belägras af stora skaror och huru posten belamras med tusentals rekvisitioner, äfven från norra Sverige, där förut egentligen aldrig förefunnits någon spellusta; dylika penninglotterier väcka och utbreda en spellusta, som icke kan vara till gagn för vårt folk. Då man nu ser, att Kungl. Maj:t gång på gång lämnar sitt tillstånd till penninglotteriers upprättande utan att taga hänsyn till uttalandena från Andra Kammarens sida, att en inskränkning måtte ske härvidlag, hvilka uttalanden fått

förklinga ohörda, har man icke någon annan utväg än att, som herr Staaff föreslog, försöka åstadkomma en fullt rationell lagstiftning, som omöjliggör dylika lotteriers anordnande, och af denna anledning gillar jag på det allra lifligaste de motiv, som legat till grund för motionärens framställning.

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

Jag ber alltså att få yrka bifall till herr Staaffs förslag.

Herr *Räf* instämde häruti.

Herr Lindhagen: Herr talman! Reservanterna ha med sitt förslag åsyftat att föra denna fråga framåt i samma riktning som herr Staaff i sin motion syftar till. Äfven jag för min del anser, att det vore allra lyckligast, om lotterier icke funnes till, därför att ingen människa ville spela på dem. Men nu förhåller det sig så, att lotterier funnits sedan lång tid tillbaka och nu florera i ganska stor utsträckning, och man måste då se till, huru man skall finna sig i detta förhållande och bäst kunna leda utvecklingen i en sund riktning.

Nu har herr Staaff föreslagit, att man skall gå ganska radikalt tillväga härvidlag. Men det finnes en svag punkt i hans framställning. Faktiskt spelar man här i Sverige oerhördt mycket på utländska lotterier, och detta förhållande har framkallat ständiga yrkanden på, att vi i vårt land skulle anordna ett inhemskt statslotteri. Denna omöjlighet att bringa herr Staaffs tanke till sin fulla konsekvens har nu ytterligare understrukits af honom själf, då han icke vidare vill bibehålla det uttryck i sitt förslag, som är påkalladt af utgångspunkten, utan på samma gång som han säger, att man skall förbjuda alla lotterier här i Sverige, faller han till föga för den nödvändighet, som ligger däruti, att man icke kan göra någonting mot försäljningen af utländska lottsedlar här i vårt land.

När saken befinner sig i detta läge och yrkanden och önskningar gå i så olika riktningar i denna fråga, har det därför för mig varit viktigast att för att vinna någonting först få ordning i hithörande lagstiftning. Uti denna råder en fullständig osäkerhet. Och jag har själf varit i tillfälle att närmare erfara åtskilliga osunda utslag i denna riktning. Och därför torde det första, som man har att med afseende å herr Staaffs motion taga i öfvervägande, vara att söka få till stånd en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, så att, i den mån lotterier tilläfventyrs fortfarande komma att medgifvas, de blifva skäligen snäft begränsade och omgärdade af garantier i möjligaste mått.

För att i detta afseende något vinna hafva reservanterna gifvit sin hemställan den allmänna form, som herrarna af betänkandet kunna finna, utan att däri inlägga något yrkande om den slutliga lösning af frågan, hvarom man med säkerhet visste att båda kamrarna icke kunde nu förena sig. Reservanterna hafva tänkt, att en dylik reservation möjligen skulle gå igenom i båda kamrarna och i anledning däraf ett lagförslag framkomma. Och då skulle de olika meningarne kunna göra sig gällande, huru de ville hafva saken slutligt ordnad.

Då nu Första Kammaren utan vidare afslagit motionen, har naturligtvis all tanke att få frågan fram på detta sätt förfallit. Och då

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

gäller det blott att afgifva en opinionsyttring i motionens syfte. Jag känner mig därvid ganska tveksam hvilket vore klokast att i detta afseende göra. Och jag inskränker mig därför till att instämma med herr Zetterstrand, som icke gjorde något yrkande.

Herr Styrlander: Som kammaren behagade finna, har jag reserverat mig mot vissa delar af utskottets motivering. Jag skall naturligtvis i denna sena timme icke trötta kammaren med att närmare redogöra för detta, utan vill endast hänvisa till sista punkten på sidan 7 och första punkten på sidan 8 i betänkandet, där det uttalas åskådningar, som jag för min del icke kan vara med om.

Jag har emellertid i alla fall biträdt lagutskottets hemställan, att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda. Detta har jag gjort, därför att motionären endast väckt fråga om att förbjuda penninglotterier. Han har här i sitt första anförande betonat, att penninglotterier äro så farliga, därför att man där sätter in förmögenheter. Men vid saklotterier skulle detta däremot icke vara händelsen. Ja, det kan ju vara frågan om, huruvida denna uppfattning är riktig. Ty det har faktiskt förekommit saklotterier i vårt land, där lotterna kostat en krona, men där högsta vinsten varit upptagen till 5,000 kronors värde. Ett enskildt sällskap här i Stockholm har anordnat ett sådant lotteri, där högsta vinsten utgjordes af en villa, värderad till 5,000 kronor. Och jag tror, att vid pressens lotteri var högsta vinsten, om jag minns rätt, likaledes en villa, värd ett ännu större belopp. När insatsen är en krona och högsta vinsten har ett värde af 5,000 kronor, är det ett lika farligt lotteri, som när lotten kostar 10 kronor och högsta vinsten är 50,000 kronor. Jag kan icke se någon skillnad i detta afseende.

Det synes mig för öfrigt icke hafva framträdt några särskildt talande skäl för ett ingripande på detta område. Man talar om de bortåt 45 millioner kronor, för hvilka lotterier anordnats under de senaste 13 åren. Men är nu denna summa så förskräckligt farlig och afskräckande? Det synes mig icke vara förhållandet. Ty dessa 45 millioner afse en tid af 13 år. Det gör under hvarje år 3 $^1/_2$ millioner kronor, och om man fördelar detta belopp på vårt lands invånare, hvad kommer man då till för resultat? Jo, man kommer då till det resultatet, att per individ har på dessa lotterier lagts ut 70 öre. Om det är sannt, hvad friherre Bonde sade — och jag har icke anledning att betvifla riktigheten däraf — att till utländska lotterier utgå öfver 11 millioner årligen, så utgör detta ända till öfver 2 kronor per individ. Och således om vi skulle införa förbud mot lotterier här i landet, vore det en stor orättvisa att tillåta, att så mycket penningar användes till utländska lotterier, men icke tillåta att lotterier förekomma inom landet.

Just den omständigheten, att motionären icke angifvit någon riktning, i hvilken man kan få förbud för de utländska lotterierna, och den omständigheten, att jag tror, att ingen kan uppvisa någon verksam åtgärd för att få förbud eller skärpta bestämmelser mot utländska lotterier här i Sverige, har utgjort ett särskildt skäl för mig att motsätta mig det nu föreliggande förslaget. Det finnes, såsom ut-

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

skottet påpekar, icke något annat verksamt medel att få bort de utländska lotterierna, än att helt och hållet upphäfva brefhemligheten. Men skulle motionären, någon af reservanterna eller denna kammares ledamöter öfver hufvud vilja vara med om något sådant? Nej! Något verksamt sätt att förhindra utländska lotterier finnes tydligen icke. Och detta har för mig varit ett skäl, hvarför jag ej kunnat vara med om motionen.

Af de skäl, jag nu anfört, kommer jag till ett annat yrkande än friherre Bonde. Jag kan icke vara med om reservanternas eller motionärens förslag, utan jag anser, att utskottet angifvit så fullgiltiga skäl för sitt afstyrkande af motionen, att jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Månsson, Segerdahl, Andersson* i Helgesta, *Arnoldsson, Persson* i Killebäckstorp, *Forssell* och *Zimdahl.*

Friherre Bonde: Herr talman! Mine herrar! Jag begärde ordet med anledning af hvad herr Kronlund yttrade. Han jämförde denna lotterispellusta med fyllerilustan, och han sade, att likasom man icke öppnar krogar öfver allt, så skall man icke heller tillåta lotterier. Det håller jag fullkomligt med honom om. Denna liknelse var ganska lyckligt funnen: man skall icke ställa till lotterier öfver allt, lika litet som man öppnar krogar öfver allt. Det är också därför som det skall vara Kungl. Maj:t förbehållet att undantagsvis och för viktiga kulturella ändamål inrätta lotterier. Ty den dag är väl icke ännu kommen, att man skall kunna stänga allt hvad krogar heter, d. v. s. då vår moraliska nivå stigit så högt, att man kan införa ett allmänt rusdrycksförbud. När vi kommit därhän, att vi kunna införa ett allmänt rusdrycksförbud, då är kanske tiden inne att äfven införa ett allmänt lotteriförbud.

Här är emellertid icke fråga om att frigifva lotterierna, tvärtom, utan jag har yrkat bifall till reservationen för att få de nuvarande förhållandena mera lagfästade.

Jag har icke, såsom herrarne kunna se af betänkandet, förenat mig med reservanterna och fick mig därför liksom en skrapa af herr Styrlander, att jag, oaktadt icke reservant, yrkade bifall till reservationen. Men jag har gjort detta på den grund att jag fann ganska giltiga skäl tala för, att denna sak blefve ordnad genom särskild lag, som utstakade de gränser, inom hvilka Kungl. Maj:t egde medgifva lotterier, så mycket hellre, som jag antog att den i reservationen uttalade principen att få en förordning utbytt mot en lag öfverensstämmer med Andra Kammarens många gånger uttalade åsikt, och när nu ingen af reservanterna själfva yrkat bifall till reservationen, ville jag, att den åtminstone skulle komma under omröstning ifall sådan ifrågakommer.

Jag vill, medan jag har ordet, äfven yttra mig öfver hvad herr Styrlander sade med anledning däraf att motionen endast afser penninglotterier, ej saklotterier. Han anförde exempel på att penning- och saklotterier i många fall stode bra nära hvarandra. Ty när högsta vinsten, såsom vid pressens lotteri, är en villa, som vär-

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

deras till 15 eller 20 tusen kronor, då är det väl detsamma som att få 20,000 kronor. De allra flesta, som hade vunnit den, skulle nämligen icke hafva kunnat behålla den, utan fått afyttra densamma. Liknande är förhållandet om någon på ett industrilotteri vinner t. ex. ett fortepiano och icke kan behålla det. Han anser icke, att vinsten består i ett fortepiano, utan i så och så många 100 kronor, som detta fortepiano kan vara värdt.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Staaff: Herr talman! Jag har naturligtvis aldrig någonsin yttrat att alla saklotterier äro lämpliga och tillåtliga, utan jag har endast yttrat, att deras beskaffenhet i allmänhet är sådan, att de kunna möta mindre betänkligheter. Att friherre Bonde och herr Styrlander medgifvit, att saklotterierna åtminstone uti ett fall, som de visade, varit ytterst olämpliga, styrker i själfva värket ytterligare hvad jag sade om att Kungl. Maj:t icke väl har utöfvat sin dispensrätt.

Jag ber att få framhålla för kammaren, att hvad friherre Bonde tillskref mig icke kommer att återfinnas i kammarens stenografiska protokoll, ty jag har aldrig, som han påstod, spelat på de moraliska strängarne, utan jag har endast sagt, att lotterier äro icke ett medel, utan ett hinder för en god ekonomisk folkuppfostran. Det är hvad jag sagt och ingenting annat.

Hvad beträffar friherre Bondes förmenande, att lotterivinster icke äro så mycket osundare än åtskilliga affärsspekulationsvinster, äro vi därom alldeles ense, men ifall friherre Bonde menar, att staten bör uppmuntra osund affärsspekulation, äro vi icke ense, friherre Bonde och jag, och om han icke menat det, kan jag icke alls förstå, att han på något sätt kan åberopa osunda affärsspekulationsvinster som anledning till att staten bör tillåta lotterier.

Friherre Bonde påstod vidare, att jag icke hade något sinne för den dramatiska konsten. Det vill jag ingalunda medgifva, men det kan ju hända, att friherre Bonde och jag ha företrädesvis sinne för olika sidor af den dramatiska konsten.

Friherre Bonde behagade äfven gent emot mig citera en talare från 1889 års Första Kammare, hvilken under den debatt, som då förevar där i denna fråga, hade kallat lotterierna för »den fattiges poesi». Friherre Bonde utvecklade detta med sådan lyrisk hänförelse, att jag nästan kunde bli frestad att tro, att de äfven vore den rikes poesi. Jag vill i alla fall erinra friherre Bonde om, att han slår icke mitt citat med sitt citat, ty det är stor skillnad att citera geniet och att citera enfalden.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! De anmärkningar den siste ärade talaren behagade, som det tycktes, personligen rikta mot mig angående det sätt, hvarpå jag skulle sköta ett af Hans Maj:t konungen mig anförtrodt uppdrag, anser jag mig här ej behöfva bemöta, men vill blott för död mans skull nämna, att jag icke citerat enfalden, ty den man som jag citerade tror jag aldrig har, vare sig i Första Kammaren eller i Andra Kammaren ansetts vara

en enfaldig man, det var nämligen den af alla högt aktade Casparsson.

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

Herr Staaff: Jag ber blott att få förklara, att uti mitt sista yttrande alls icke lågo några som hälst insinuationer mot friherre Bondes sätt att sköta ett honom af Hans Maj:t konungen anförtrodt uppdrag. Jag tillägger endast ett beklagande af, att friherre Bonde icke synes vara lika stark i att *uppfatta* skämt som i att *affatta* skämtsamma yttranden.

Herr Eriksson i Elgered: Redan då jag instämde med motionären i det förslag, som han här framställt, var jag af den öfvertygelsen och fullt medveten om att hvad herr Styrlander och flere andra anmärkt, att motionären icke skulle ha varit konsekvent, det var och är en i viss grad berättigad anmärkning, ty när han föreslagit förbud mot penninglotterier, borde han äfven ha föreslagit förbud mot lotterier i allmänhet. Jag förmodar emellertid att herr Staaff gått in på en kompromiss härvidlag på den grund, att han velat skilja mellan det, som är utförbart, och det, som är outförbart, ehuru jag icke kan neka till, att jag anser, att det skett på konsekvensens bekostnad.

Friherre Bonde frågade kammarens ledamöter, om man icke bör skilja mellan det som *bör* lagstiftas, och det, som *kan* lagstiftas. Med det förra menade han väl önskemål och med det senare hvad som kan realiseras. Jag erkänner för min del riktigheten af en sådan skillnad. Med dessa ord — i det sammanhang de här förekommo — åsyftade nu emellertid friherre Bonde herr Staaffs motion. Men jag hemställer till kammarens ledamöter, om vi icke kunna vara fullt ense därom, att hvad herr Staaff i sin motion föreslagit verkligen är praktiskt utförbart, helst sedan han strukit det uttryck, som handlade om effektivt förbud mot utländska lotterier.

Friherre Bonde talade här om poesi. Två talare ha redan bemött hvad han då yttrade, och äfven jag ber att i det afseendet få vända mig emot honom med ett par ord. Jag får erkänna, att jag icke är något vidare hemma i poesi — det är något för mig tämligen främmande — men det kanske äfven är så, att friherre Bonde icke är hemma i de fattiges känslor. Så som han citerade och utlade hvad en förstakammarledamot yttrat i denna fråga, kan jag icke finna annat, än att friherre Bonde är mera främmande för de fattiges känslor än jag för poesi. Jag tror därför, att friherre Bonde har orätt härvidlag. Den poesi, som den fattige kan få genom att köpa en lottsedel och sedan lefva i hoppet att få en vinst, är icke äkta, ty hur går det, när dragningen varit och han finner, att han ingenting vunnit? Jo, då är det slut med den där poesien, och då är det kanske också slut med allt hopp både för honom själf och för familj, medan däremot poesien är något, som man kan tillgripa när som hälst. Jag måste därför på det bestämdaste protestera mot friherre Bondes påstående angående denna sida af frågan.

Friherre Bondes yttrande, att de, som bevistade dramatiska föreställningar, icke skulle så mycket tillhöra de förmögnare klasserna,

Angående afskaffande af penning-lotterier m. m. (Forts.)

utan snarare de mindre bemedlade, vill jag låta stå för friherre Bondes egen räkning. Jag tror icke, att det är många i kammaren, som dela denna friherre Bondes uppfattning.

Herr Styrlander och öfriga, som icke vilja vara med om motionärens förslag, säga, att egentliga anledningen därtill är den, att man icke kan åstadkomma ett effektivt förbud mot utländska lotterier i vårt land. Herr Styrlander är nästan alltid ytterst logisk och konsekvent, men denna gång förstår jag honom icke, hans tankegång i denna fråga harmonierar icke med hans vanliga. Han säger: lotterierna äro något ondt, men vi kunna icke skydda oss mot de utländska lotterierna, därför böra vi uppmuntra de inhemska Jag kommer till ett helt annat slut: Vi kunna icke hindra, att utländska lottsedlar komma in här i landet, men då hvarje lotteri innebär ett ondt, böra vi på allt sätt söka hindra lotterier i vårt land.

Jag instämmer sålunda, herr talman, med herr Staaff och yrkar bifall till hans förslag.

Herr Styrlander: Konsekvensen i min uppfattning i frågan ligger däruti, att jag vill genom att icke omöjliggöra lotterier inom Sverige hindra svenska penningar att gå till utlandet. Det borde herr Halvar Eriksson mycket lätt ha begripit af mitt anförande. Jag har naturligtvis icke genom detta mitt anförande här eller genom att biträda utskottets hemställan uttalat något som helst gillande af alla Kungl. Maj:ts åtgärder i lotteriärenden, tvärtom anser jag, att därvidlag sådant förekommit, som kan gifva anledning till befogade anmärkningar. Men rättelse härutinnan kan vinnas på annat sätt än genom att föra in frågan på civillagstiftningens område. Pressen kan t. ex. här göra stor nytta, och det är nog också pressen, som vi ha att tacka för, att Kungl. Maj:t blifvit mycket försiktigare med att meddela lotteritillstånd under de senare åren än förut. Dessutom har ju alltid Riksdagen den utvägen öppen att genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t påpeka förhållandet och anhålla att Kungl. Maj:t blir försiktigare i detta afseende. Om en motion i sådan riktning framkommer, skall jag för min del icke alls motsätta mig densamma, men, som jag förut påpekat, här föreligga icke tillräckliga skäl, för att man skulle bifalla den här väckta motionen.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner 1:o) på bifall till utskottets hemställan, 2:o) på afslag å berörda hemställan och bifall i stället till det af herr Staaff under öfverläggningen framställda yrkandet, och 3:o) på afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den af herr Zetterstrand med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen. Herr talmannen ansåg förstnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande af kontrapropositionen å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det under 2:o) upptagna yrkandet nu förklarades hafva flertalets

mening för sig. Men jämväl i fråga om kontrapropositionen äskades votering, i följd hvaraf nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Angående afskaffande af penninglotterier m. m. (Forts.)

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen angående lagutskottets förevarande utlåtande n:o 40 antager det af herr Staaff under öfverläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den af herr Zetterstrand med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Den votering, som anställdes enligt denna voteringsproposition, utföll med 86 ja, men 88 nej; hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöll följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Zetterstrand med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Denna senare votering utföll med 84 ja, men 91 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Zetterstrand med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet; och

n:o 34, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslag under riksstatens nionde hufvudtitel;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 30, i anledning af väckt motion om högre tull å flytande kolsyra; och

n:o 31, i anledning af väckt motion om tillägg till 8 och 12 §§ bevillningsförordningen;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen i fråga om närmare bestämmelser rörande villkoren för värnpliktiges rätt att afflytta från riket; och

n:o 43, i anledning af väckt motion angående ändrade bestämmelser om exekutiv försäljning af fastighet; samt

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett nationalekonomiskt råd m. m.

§ 10.

Anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 31, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående oäkta barns arfsrätt,

n:o 32, i anledning af väckta motioner om ändringar i lagstiftningen angående aktiebolag, och

n:o 33, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 9 kap. 1 § giftermålsbalken m. m.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *A. Magnusson* i Salstad under 3 dagar från och med den 21 mars och

» *G. N. T. af Callerholm* under 2 dagar från och med den 19 mars.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12,22 på natten.

In fidem

Herman Palmgren.

Stockholm, K. B. Boströms Boktryckeri, 1903.